

TABERİSTAN SEYYİDLERİ ALİ İPEK*

Makale Gönderim Tarihi
01.05.2020

Makale Kabul Tarihi
15.06.2020

Öz: Taberistan, Hazar denizinin güneyine düşen, Kazvîn sahillerine kadar uzanan Elburz silsilesinin bulunduğu genelde dağlık ve genişçe bir alanı ifade ediyor. Bu saha Doğudan Cürcân ve Kûmis, batıdan ise Deylem'le sınırlı. Dihista, Cürcân, Esterabâd ve Âmül bu alanın önemli şehirleri arasında bulunuyor. Gilan ise en önemli komşu merkez olarak yer alıyor. Bölge, İslâmî dönem öncesinde İran merkezi idareler tarafından atanan ve İspehbed denilen mahallî valiler tarafından yönetiliyordu.

Taberistan, Hz. Osman dönemi (23-35/644-656) Kûfe valisi Saîd b. el-As komutasındaki ordu tarafından 30/650 yılında fethedilerek İslâm hâkimiyetine alındı. Bu fetihlerde Ehl-i Beyt'in iki kanadının başı Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin (r.a) de yer almışlardı. Bu durum Ali evladının İran coğrafyasına geçişlerinin ilk adımını oluşturdu. Hz. Ali'nin hilâfet merkezini Kûfe'ye taşınması ise, bu ailenin doğudaki varlığının siyasî adımı oldu.

Hz. Hasan'ın Kûfe'de sürdürdüğü altı aylık hilâfeti üzerine bu görevden feragatle, Medine'de zehirlenerek vefatı, Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilişinden sonra bu aile üzerindeki siyasî baskı artarak devam etti. Hz. Ali evladı bu durum karşısında İslâm coğrafyasının ücra köşelerine kadar göçmek ve yayılmak zorunda kalmışlardı. Bunlar arasında İran toprakları, Seyyid ailelerin en çok tercih ettikleri yerlerden biriydi. Bu coğrafyada dağlık Taberistan bölgesi de Ali evladının yoğun bir şekilde vardıkları ve yerleştikleri bir alan olmuştu. Seyyid ailelerin yayılma ve farklı coğrafyalara göçmelerinin en önemli nedenlerinden biri de, kendileri için cibillî bir görev addettikleri

* Prof. Dr. Emekli Öğretim Üyesi, aliipek.1071@gmail.com.

Taberistan Seyyidleri

İslâm dininin tebliği, onun Kur'an ve Sünnete göre yaşanmasının, ilmin, irfanın öğretilmesinin ruhî aşk ve zevkiydi.

Hız. Hasan (r.a) nesline mensup Seyyid aileler Taberistan'da çoğunluğu oluşturuyor. Zeyd b. Hasan ve Hasan b. Hasan b. Ali b. Ebî Talib kardeşlerin oğulları, torunları bunların başında geliyor.

Hız. Hüseyin (r.a) evladı da bu coğrafyada yine amcaoğullarından ayrılmamış, bunlar da Taberistan'a yerleşerek, ilmin, mana âleminin öncüsü olmuşlardı. Taberistan'da bu kola mensup Seyyid ailelerin ekserisini Zeynel Abidin (r.a.) (Ali b. Hüseyin)'den gelen nurlu nesil oluşturuyor. Hüseyin el-Asgar b. Ali Zeynel Abidin ve İmam Ca'fer-i Sadık'ın oğlu İmam Musa Kâzım'ın oğulları, torunları bölgede sayı bakımından daha bir öne çıkıyorlardı.

Anahtar Kelimeler: Seyyid, Taberistan, İran

Abstract: Taberistan refers to a generally mountainous and wide area with the Elburz line, which falls to the south of the Caspian sea and extends to the beaches of Kazvîn. This area is limited to Cürçân and Kûmis from the east and Deylem from the west. Dihista, Cürçân, Esterabâd and Âmûl are among the important cities of this area. Gilan is the most important neighboring center. Before the Islamic period, the region was ruled by local governors, called Ispahbed, appointed by Iranian central administrations.

Taberistan, was conquered in the period of Hız. Osman (23-35/644-656) by the army under the command of Sa'îd b el-As, the governor of Kufa, in 30/650 and was taken under the rule of Islam. In these conquests, the head of the two wings of the Ahl al-Bayt was Hız. Hasan and Hız. Hussein (r.a) were also involved. This was the first step of Ali's genealogy to Iran's geography. The move of Hız. Ali's caliphate to Kufa was the political step of this family's eastern presence.

Upon the six-month caliphate of Hız. Hasan in Kufa, his death by poisoning in Madinah, after the death of Hız. Huseyin in Karbala, the political pressure on this family continued to increase. In the face of this situation, Hız. Ali's family had to migrate and spread to the remote corners of the Islamic geography. Among these, Iranian territory was one of the places most preferred by Seyyid families. In this geography, the mountainous Taberistan region was also an area where Ali's grandchildren arrived and settled intensely. One of the most important reasons for the Seyyid

families to spread and migrate to different geographies was the communication of the religion of Islam, which they deemed as a jealous duty for them, the spiritual love and pleasure of teaching the knowledge and knowledge according to the Qur'an and Sunnah. Seyyid families belonging to the generation of Hz. Hasan (r.a) constitute the majority in Taberistan. Zayd b. Hasan and Hasan b. Hasan b. Ali b. Abi Talib brothers's sons and grandchildren are among them.

Hz. Hussein's (r.a) child did not leave their uncle's sons again in this geography, and they settled in Taberistan and became the pioneer of the world of science and realm of meaning. The majority of Seyyid families belonging to this branch in Taberistan constitute the shining generation from Zeynel Abidin (r.a.) (Ali b. Hüseyin). The sons and grandchildren of Hüseyin al-Asgar b Ali Zeynel Abidin and the son of Imam Ca'fer-i Sadık, Imam Musa Kâzim, came to the fore in terms of number in the region.

Key Words: Sayyid, Taberistan, Iran

Giriş

Adını eski İran toplumlarından biri olan Taparlar'dan alan Taberistan,¹ suyunun, meyvesinin bolluğu, ibrisimi ve yünlü giysileriyle tanınıyor.² Kazvîn sahillerine kadar uzanan Elburz silsilesi bölgenin en önemli sıra dağlarını oluşturuyor. Hazar'la Kûmis arasında yer alan ve birçok yerleşim merkezini barındıran bu alan, günümüzde daha çok Mazenderan olarak biliniyor.³ Önce Sâriye, bunun akabinde Âmül'ün idare merkezi olduğu bu eyalette Dihistân, Esterabâd, Şâlûs gibi Gilan ve Deylem'e komşu şehirler yer alıyor.⁴ Yakut, bölgenin ilk sakinlerinin Hz. Nuh'un oğlu Yafes'in evladı olduğunu kaydediyor.⁵ Bölge İslâmî dönem öncesinde İran merkezî idareleri tarafından tayin edilen

¹ Bkz. Kazivinî, Zekeriyya b. Muhammed, *Âsârü'l-Bilâd ve Ahbârü'l-İbâd*, Beyrut 1969, s. 356; el-Himyerî, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah, *er-Ravzu'l-Mi'târ fi Ahbari'l-Aktar*, Tahkîk, İhsan Abbas, Beyrut 1980, 383; Kayhan, Mes'ud, *Coğrafya-yı Mu'assal-ı İran*, Tahran 1311, III, 281; Yaşaroğlu, Hasan, *Taberistan Zeydleri*, Gümüşhane 2012, s. 22 vd.

² İstahrî, Ebû İshak İbrahim b. Muhammed, *el-Mesâlik ve'l-Memâlik*, nşr. M. Cabir, Kahire 196, 124; el-Himyerî, *er-Razu'l-Mi'târ*, 383; Makdisî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ebî Bekir, *Ahsenü'l-Tekasım fi Ma'rifeti'l-Ekâlîm*, nşr. M. J. De Goeje, Leiden 1906, 366.

³ Bkz. Yakut el-Hamevî, Şihabuddin Ebû Abdullah, *Mu'cemü'l-Buldân*, Beyrut 1955IV, 13; Özgüdenli, Osman Gazi, "Taberistan", *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul 2010, Cilt: 39, s. 322-323.

⁴ Yakut, IV, 14; el-Himyerî, *er-Ravzu'l-Mi'târ*, s.384; Makdisî, *Ahsen*, 353-54.

⁵ Mu'cem, IV, 14.

ve İshepbed denilen mahallî valiler tarafından yönetiliyor ve bu durum babadan oğula intikal ediyordu. Ancak genelde dağlık bir alan olan bu bölge, gerek coğrafi şartları ve gerekse sakinlerinin tabiatları bakımından pek de sakin kalmamış, eski dönemlerde bağımsız yaşamaya alışan Elburz-Hazar arasındaki halklar, daha sonra da ayaklanma ve isyan hareketlerinden geri durmamışlardı.⁶ İslâmî fetihler öncesinde Taberistan bölgesinde Bâvendiler gibi hanedanlar hüküm sürmüşlerdi.⁷

Taberistan Fetihleri

Hz. Ebû Bekir döneminde (11-13/632-634) başlayan doğu fetih hareketleri, Hz. Ömer döneminde (13-23/634-644) İran coğrafyasının yaklaşık tamamına yayılarak bu ülkenin büyük bir bölümünde İslâm hâkimiyeti kurulmuş oldu.⁸ İslâm ordularına Kafkasya yolunu açan Nihavendin fethi (21/641-642) ve bunu müteakip Hemedân, Rey, İsfahan ve Kûmis gibi yerlerde hâkimiyet kurulması (23/643-44),⁹ Taberistan akınlarına zemin hazırlamıştı. Oluşan bu ortam, Hz. Osman (r.a) döneminde İslâm ordularının fetihlerine sahne oldu. Bu dönem Kûfe valiliğine atanan Saîd b. el-As, 30/650-51 yılında başında bulunduğu Kûfe ordusuyla Taberistan fetihlerinde bulunarak, Cürçân halkıyla barışa varmış, bölge müstemilatından Tamîs yahut Tamîse, Rûyân ve Dûnbavend gibi yerleri barış yoluyla fethederek, İslâm hâkimiyetine katmıştı.¹⁰ Bununla beraber bölgenin iç ve dağlık yerlerine yönelik fetih hareketleri zaman aldı. Bu bakımdan İslâm ordularının Taberistan'ın dağlık kısımlarındaki merkezlere yönelik fetihler, Emevîler döneminde de sürdürülmüş oldu. Müslümanlar, bölge insanlarına karşı vermiş oldukları mücadelelerde zaman zaman zor durumda kalmış, yenilgiler yaşamış, kayıplar vermişlerdi. ¹¹ Kaldı ki bu

⁶ Bkz. Yakut, IV, 15; Ş, Günaltay, *İran Tarihi I*, TTK, Ankara 1987, s. 117.

⁷ Konuyla ilgili daha geniş bilgi için bkz. Boswort, C. E., *İslâm Devletleri Tarihi*, Çev. E. Merçil-M. İpşirli, İstanbul 1980, s. 106 vd.; Yaşaroğlu, *Taberistan*, s. 24

⁸ Bkz. Ya'kubî, Ahmed b. Ebî Ya'kub b. El-Vazîh, *Târîhu'l-Ya'kubî*, Necef 1358, II, 110; Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülük*, Beyrut. 1407/1987, IV, 159; Belâzurî, *Fütûhu*, s. 259; Wellhausen, Julius, *İslâmî En Eski Tarihiine Giriş*, çev. Fikret İşıltan, İstanbul 1960, s. 40.

⁹ Halife b. Hayyât el-Uşfurî, *Târîh*, nşnr. Süheyl Zekkâr, Beyrut 1414/1992, s. 124; Belâzurî, *Fütûh*, s. 308; İbn A'sem el-Kûfî, Ebû Muhammed Ahmed, *Kitâbu'l-Fütûh*, Beyrut 1986,II, 62

¹⁰ Bkz. Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülük*, Beyrut (t.y), V, 269 vd.; Belâzurî, Ahmed b. Yahya, *Fütûh*, s. 467; Yakut, IV, 14-15 vd.

¹¹ Aynı yerler.

durum Emevîlerle de sınırlı kalmamıştı. İlk Abbasî halifeleri dönemlerinde de Elburz dağlarıyla korunan iç kısımlarla, Hazar denizi sahillerine yönelik askerî hareketlilik devam etmiş ve bölgede İslâm hâkimiyetinin kalıcı olmasının mücadelesi verilmiş, İslamiyet'in Taberistan'da yayılışı da bir o kadar gecikmişti.¹²

Ehl-i Beyt İran Coğrafyasında

Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in (a.s.) Abâ'sının altına aldığı Hz. Ali (r.a), Hz. Fatıma ile oğulları Hasan, Hüseyin için "Allahım ! Bunlar benim Ehl-i Beytim, günahlarımı affet, kendilerini pak ve tertemiz kıl"¹³ duasında ifadesini bulan Ehl-i Beyt, Resul-i Ekrem'in yakın akrabaları anlamına geliyor.¹⁴ Seyyid adı ise kaynağını yine Hz.Peygamber'in (a.s) kızı Hz. Fatıma (r.a) için, " Sen dünya ve Cennet kadınlarının efendisisin (Seyyide)"¹⁵ ve torunu Hz. Hasan (r.a) için de, " Benim bu oğlum Seyyid'tir"¹⁶ ifadelerinden alıyor.

Hz. Osman'ın hilafeti dönemine kadar Ehl-i Beyt'ten Medine'nin dışına çıkan olmamıştı. Hz. Osman hilafeti devralınca, Seyyid ailelerin iki kanadının başında bulunacak olan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in İran coğrafyasına geçtikleri, İsfahan ve Cürcân üzerinden Taberistan fetihlerinde buldukları kaydına yer veriliyor.¹⁷ Abdullah b. Ömer, Huzeyfe b. el-Yemân, Saîd b. el-As, Ebû Hureyre, Abdullah b. Zübeyr gibi meşhur Sahabiler de, onlarla birlikte bu fetih ordusuna katılmışlardı.¹⁸ Bu durum Ehl-i Beyt'in İran topraklarına geçişinin ilk adımıydı.

Bu aileden doğuya geçişin ilk siyasî adımı ise Hz. Ali (r.a) tarafından atıldı. Halife Hz. Osman'ın şehit edilmesiyle, hilâfeti üzerine almak durumunda kalan Hz. Ali (35/655-656),

¹² Bkz. Belâzurî, *Fütûh*, s. 472-473; Yakut, IV, 15.

¹³ Bkz. el-Ahzâb, 33; Ahmed b. Hanbel b. Muhammed eş-Şeybânî, *Müsned*, Tahkik, Vasiyullah M. Abbâs, Beyrut 1983, Fezâil, I, 583, 587/986, 994.

¹⁴ Bkz. Tirmizî, Ebû İsa b. İsa, *Sünenü'l-Tirmizî*, İstanbul (t.y), Menâkıb, 3789.

¹⁵ ed-Dulabî, Muhammed b. Ahmed b. Hammâd el-Ensârî, *ez-Zürriyyetü'l-Tahîre*, Tahkik, M. Cevâd el-Hüseynî el-Celâlî, Beyrut 1986, s. 89-92.

¹⁶ Bkz. Tirmizî, Ebû İsa b. İsa, *Sünen*, Menâkıb, 334/3775.

¹⁷ Bkz. Belâzurî, *Fütûh*, s. 467; İbnü'l-Fakîh, Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed el-Hemedânî, *Kitâbu'l-Buldân*, nşr. M.J. De Goeje, Brill 1885, s. 307; el-İsbahanî, İsmail b. Muhammed b. Fadl b. Ali, *Siyerü's-Selef es-Salîhîn*, Tahkik, Kerem b. Hilmi, Riyâd (t.y), s. 72; el-Cürcânî, Ebu'l-Kasım Hamza b. Yusuf b. İbrahim, *Târihu Cürcân*, Tahkik, M. Abdülmuîn Hân, Beyrut 1987, s. 44-48.

¹⁸ Cürcânî, *Târihu Cürcân*, s. 46.

oluşan şartlar, ortaya çıkan hadiseler nedeniyle Irak'a geçmek, hilâfet merkezini de Kûfe'ye taşımak zorunda kalmıştı.¹⁹ Artık bir daha Medine'ye dönmeyecek olan Hz. Ali (r.a), hilâfetini şehit oluncaya kadar (40/661) oğullarıyla kaldığı Kûfe'de sürdürmüştü. Hz. Hasan'ın altı aylık hilâfeti de Kûfe'de geçmiş, bunun akabinde kardeşi Hz. Hüseyin'le birlikte Medine'ye dönmüşlerdi.²⁰ Ne var ki Hz. Ali evladı, Emevî ve Abbasî dönemlerinde çeşitli siyasî baskılara maruz kalmışlardı. Hz. Hasan'ı zehirleyerek öldürmeleri,²¹ Hz. Hüseyin'in Kербela'de şehit edilmesi (10 Muharrem 61/680-681),²² Emevîler'in bu aileye yaşattıkları ciğer-sûz sıkıntılarının başında geliyor. Ehl-i Beyt'e karşı reva görülen bu sıkıntılar Abbasîler döneminde de devam etmiş, Seyyid ailelerin İslâm dünyasının en ücra köşelerine kadar yayılmalarına yol açmıştı.²³ Bu aile fertlerinin farklı coğrafyalara göç etmelerinin en önemli nedenlerinden biri de, İslâm dininin tebliği, dinî inanç ve uygulamalarında zamanla oluşan yanlışları Kur'an ve Sünnet'e göre tecdit etmek, buna göre yaşamının yolunu göstermekti.

Taberistan'da Hz. Hasan Evladı

Hz. Peygamber'in (a.s.) torunu Hz. Hasan'ın neslinden gelen Seyyid aileler "Hasenî" unvanıyla tanınıyorlar. Hz. Hasan'ın (r.a) soyu oğulları Hasan, Ubeydullah (Abdullah), Amr, Zeyd, İbrahim ve bunlardan teselsül eden torunlarıyla devam ediyor.²⁴ Bunlardan Zeyd b. Hasan ve Hasan b. Hasan, Taberistan'da

¹⁹ İbn Dukmak, *el-Cevherü's-Semîn fî Siyeri'l-Mülük ve's-Selâtîn*, Tahkik, M. Kemalüddin İzzeddin Ali, Beyrut1985, I, 56-62; 62; İbnü'l-Magazilî, Ali b. Muhammed el-Cüllabî, el-Vasitî, *Menâkıbu Ehlî'l-Beyt*, Tahkik, M. Kâzım el-Mahmudî, Tahran 2006, s. 59-69.

²⁰ Bkz. İbn Dukmak, *el-Cevherü's-Semîn*, I, 67.

²¹ İbn Dukmak, *el-Cevherü's-Semîn*, I, 68; ed-Dulabî, *ez-Züriyyetü'l-Tahire*, s. 89-92.

²² Mes'udî, Ebu'l-Hasan Ali b. Hüseyin, *Mürücu'z-Zehab ve Meâdintü'l-Cevher*, Beyrut 1965, III, 546-62; İbnü'l- Esîr, İzzuddin Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed, *el-Kâmil fî'l-Târîh*, nşr. C.J. Tornberg, Beyrut 1979, IV, 19-36.

²³ Bkz. Taberî, IX, 43; Mes'udî, *Mürûc*, III, 327.

²⁴ Hz. Hasan'ın oğullarıyla ilgili bkz. İbn İnebe, Cemâlüddin Ahmed b. Ali el-Hüseyinî, *Umdetü'l-Tâlib fî Ensâbi Âli Ebî Tâlib*, Beyrut (t.y), 87; er-Razî, Fahrüddin Muhammed b. Ömer, *eş-Şeceretü'l-Mübâreke fî'l-Ezkâr et-Tâlibiyye*, Tahkik, es-Seyyid Mehdi er-Recâi, Kum 1409, s. 3 vd.; el-Akikî, Yahya b. el-Hasan b. Ubeydullah el-Hüseyinî, el-medenî, *Kitâbu'l-Muakkabîn*, Tahkik, M. Hüseyin, (y.y) 2015, s. 229 vd.; et-Taberî, Muhibbî'd-Dîn Ebî'l-Abbâs Ahmed b. Abdullah b. Muhammed el-Mekkî, *Zehâirü'l-Ukbâ r fî Menâkıbi Zevî'l-Kurbâ*, Tahkik, Ekrem el-Bûşî, (y.t.y), s. 245; el-Mervezî, *el-Fahrî fî Ensâbi'l-Talibiyyîn*, alwaraq.net, s. 4 vd.

bulunan “ Hasenî “ kola mensup Seyyid ailelerin kaynağını oluşturuyorlar.

A- Zeyd b. Hasan Nesli

Medine doğumlu olan (30/650-651) Zeyd b. Hasan b. Ali b. Ebî Talib, yaşadığı dönemde Haşimîler'in en yaşlısı ve önde geleniydi. Irak yolculuğunda amcası Hz. Hüseyin'e katılmayan Zeyd, kardeşi Hasan b. Hasan'dan yedi yaş büyüktü. Yarattığı alicenaplığı, cömert ve sevimli tabiatıyla insanların ilgisini çeken Zeyd b. Hasan, görenlere Evlad-ı Resul olduğunu hissettiriyordu. Zeyd, Halife I. Velid döneminde (86-96/705-715), Hz. Peygamber'in (a.s) Sadakatının mütevellisi olarak görevlendirilmişti. Halife Ömer b. Abdülaziz de Medine valisine bir yazı göndererek, Zeyd b. Hasan, Haşim oğullarının efendisi, şerifi ve onların en yaşlı olanıdır. Senden yardım talebinde bulunduğunda, ona yardım et! Diyordu.²⁵ Doksan yaşında Medine yakınlarında bulunan Bethâ'da vefat eden Zeyd b. Hasan (120/737-738), Beki' kabristanına defnedildi.²⁶ Zeyd b. Hasan'ın nesli hayatta kalan tek oğlu Hasan b. Zeyd'le devam etmiş oldu.

Hasan b. Zeyd b. Hasan b. Ali b. Ebî Talib, Medine doğumlu (83/702). Zamanındaki Haşimîlerin en yaşlısı ve saygı duyulan biriydi. Hasan b. Zeyd, Abbasilerden yana bir yaklaşım içinde bulunuyordu. Bunun için Halife Mansur, kendisini Medine valiliğine tayin etmiş ve bu görevde beş yıl kalarak “ Emîr” unvanını almış, bununla da tanınır olmuştu. Hasan b. Zeyd'in oğulları da babalarından verasetle aldıkları bu unvanı taşımış ve bununla bilinir olmuşlardı. Daha sonra siyasî bir endişeye kapılan Mansur, Hasan b. Zeyd'i bu görevden azlederek, Bağdat'a getirmiş ve burada hapsedmişti. Halife Mehdi tarafından serbest bırakılan Hasan b. Zeyd, aynı halife ile bulunduğu hac yolculuğu sırasında ileri bir yaşta (yüz, doksan beş veya seksen beş), Medine yakınlarındaki Hacer denilen yerde vefat etmiş ve oraya da defnedilmişti.²⁷ Hasan b. Zeyd'in, dualarının kabulüyle meşhur Seyyide-i Nefise'nin de babası

²⁵ Bkz. İbn Hacer el-Askalanî, Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed, *Tehzîbü't-Tehzîb*, Hint 1326, III, 406; el-Akikî, *el-Muakkebin*, s. 291.

²⁶ İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 406; İbn Inebe, *Umde*, s. 89; Razî, *Şecere*, s. 41; el-Akikî, *el-Muakkebin*, s. 291.

²⁷ Bu konularda bkz. İbn Inebe, *Umde*, s. 90; el-Akikî, *el-Muakkebin*, s. 292; Zirikli, Hayreddin, *el-A'lâm*, Beyrut 1990, II, 191.

olduğuna yer veriliyor.²⁸ Hasan b. Zeyd'in Kasım, Ali, Zeyd, İbrahim, İshak, Abdullah ve İsmail adında oğulları bulunuyordu, soyu da bunlarla devam etmişti.²⁹ Bunların evladından İran'ın dağlık bölgesine, bilhassa Taberistan'a goç ederek buralarda varlık gösterdiklerini görüyoruz.

1-Kasım b. Hasan b. Zeyd

Hasan b. Zeyd'in büyük oğlu olan Kasım (100-145/719-762-63), züht ve takva sahibi biriydi. Ancak bu da babası gibi Hasan el-Müsemnâ b. Hasan b. Ali b. Ebî Talib oğulları aleyhine Abbasiler'i destekliyordu. Fıkıh alanında önemli bir yeri olan ve Haremeyn (Mekke-Medine) kadılığında da bulunan Kasım'ın Halife Mansur tarafından Muhammed en-Nefsü'z-Zekiyye üzerin gönderilen İsa b. Musa komasındaki Irak ordusuna katıldığına da yer veriliyor.³⁰ Kasım'ın soyu oğulları Muhammed el-Bethanî ve Abdurrahman eş-Şecerî ile devam ederek, Taberistan'a kadar yayılmışlardı.³¹ Bunlardan birincisine "Bethaniler",³² ikincisine ise "Şecerîler"³³ deniliyor.

a-Taberistan'da Bethanî Seyyidler

Muhammed el-Bethanî b. Kasım b. Hasan b. Zeyd'in Kasım, İbrahim, Musa, İsa, Harun, Ali ve Abdurrahman (Ahmed), adlarında yedi oğlu bulunuyordu. Bunların oğulları ve torunlarından Taberistan'a yerleşerek, burada siyasi yahut ilmi faaliyette bulunan veya sade bir hayat sürdürenler olmuştu. Bethanî ailesi Taberistan'da çok geniş bir yer tutuyor.

Medine Reisi olarak bilinen İbrahim b. Muhammed el-Bethanî'nin oğlu Muhammed el-Mecnûn, Taberistan sakinlerinden biriydi. İbrahim'in diğer oğlu Ali'nin evlat ve

²⁸ İbn Mülekkîn, Siraceddin Ebû Hafs Ömer b. Ali b. Ahmed eş-Şafî el-Misrî, *Tabakâtu'l-Evliya*, Tahkik, Nureddin Şerîbe, Kahire 1994, s. 407; İbn Inebe, *Umde*, s. 90.

²⁹ Bkz. Mervezî, *el-Fahrî*, s. 4 vd.; İbn Inebe, *Umde*, s. 90-91.

³⁰ İbn Inebe, *Umde*, 90 vd.; el-Akîkî, *el-Muakkebin*, s. 295.

³¹ Mervezî, *el-Fahrî*, s. 4 vd.;

³² Medine'de Zulhuleyfe Betha'sı (vadi). Hz. Peygamber (a.s) çıktığı bir gaza seferinde Bethâi İbn Ezher'de bir ağaç altına inmiş ve burada namaz kılmuştu. Muhammed el-Bethanî b. Kasım b. Hasan b. Zeyd ailesi de burada buldukları için bu unvanı almışlar. Bkz. Yakut, I, 446; el-Akîkî, *el-Mi'akkebin*, s. 296.

³³ Medine'ye altı mil mesafede bulunan Zulhuleyfe'de bir ağaç. Hz. Peygamber (a.s) Medine'den buraya gelerek, Umre için ihrama giriyordu. Abdurrahman b. Kasım b. Hasan b.Zeyd ailesi burada oldukları için, kendilerine "eş-Şecerî" denilmiş. Bkz. Yakut, III, 325; İbn Inebe, *Umde*, s. 106.

torunları da Taberistan'da bulunuyorlardı.³⁴ Ali b. İbrahim el-Bethanî'nin kardeşi Zeyd'in torunları yine Taberistan'a yerleşmişlerdi.³⁵

Muhammed el-Bethanî'nin oğullarından Kûfe reisi olarak tanınan İsa'nın Ebû Turab olarak bilinen oğlu Muhammed'in evladından Taberistan'da yaşayanların bulunduğu yer veriliyor.³⁶ İsa'nın yine Ebû Turab lakabını taşıyan diğer oğlu Ali, Taberistan Nakîbiydi.³⁷ Ali b. İsa'nın tek oğlu olan Davud da Taberistan'da ikamet etmiş ve burada Nakîplik görevinde bulunmuştu. Davud b. Ali'nin altı oğlundan biri olan ve Nişapur Nakîplerinin dedesi sayılan Ebû Abdullah Hüseyin, Taberistan ve Nişapur'da kalmıştı.³⁸ Davud b. Ali en-Nakîb'in diğer bir oğlu Muhammed ise Taberistan Âmül'ünde bulunuyordu. Ahmed b. Davud'un oğlu Ali, Taberistan'da Halife olarak tanıyor ve bu bölgede çok sayıda evlat ve ahfadının bulunduğu yer veriliyor.³⁹ Şeyhu's-Şeref el-Ubeydelî'nin kaydına göre ise, ahmed b. Davud b. Ali en-Nakîb'in oğulları Zeyd, Ali ve Davud, Taberistan'da Nakîplik görevinde bulunmuşlardı.⁴⁰ el-Bethanî ailesinden Ahmed el-Hatîb'in oğulları Hamza, Ebû Ca'fer Muhammed ve Hüseyin'in evladı da Taberistan'da yaşamışlardı.⁴¹

Muhammed el-Bethanî b. Hasan b. Zeyd'in oğlu Musa, Medine Sâdâtından biriydi. Onun on oğlundan bir olan Ahmed, Taberistan'da yerleşmiş, çocukları da burada çoğalmışlardı.⁴² Harun b. Muhammed el-Bethanî b. Hasan b. Zeyd'in beş oğlundan Hamza b. Harun el-Bethanî'nin evladı, soylarını Rey ve Taberistan'da sürdürmüşlerdi.⁴³ Harun'un evladından her birinin buldukları yerlerde sayılır ilim erbabından olmaları,

³⁴ el-Ubeydelî, Şeyhu's-Şeref Ebu'l-Hasan Muhammed b. Ebî Ca'fer, *Tehzîbü'l-Ensâb*, Ta'lik, Abdullah eş-Şerîf el-Hemîn, Tahkîk, M. Kâzım el-Mahmudî, Kum 1413, s. 109, 122; Mervezî, *el-Fahrî*, s. 4. Razî, *Şecere*, s. 96.

³⁵ Razî, *Şecere*, s. 48; Mervezî, *el-Fahrî*, s. 6; İbn İnebe, *Umde*, s. 99.

³⁶ Ubeydelî, *Tehzîb*, s. 115; Mervezî, *el-Fahrî*, s. 6.

³⁷ Razî, *Şecere*, 42; Ubeydelî, *Tehzîb*, s. 115.

³⁸ Mervezî, *el-Fahrî*, s. 6; İbn İnebe, *Umde*, s. 96,99; Ubeydelî, *Tehzîb*, s. 115.

³⁹ Bkz. Mervezî, *el-Fahrî*, s. 6; Ubeydelî, *Tehzîb*, s. 11.

⁴⁰ Bkz. *Tehzîb*, s. 117.

⁴¹ Razî, *Şecere*, s. 44, 49.

⁴² Razî, *Şecere*, 96.

⁴³ İbn İnebe, *Umde*, s. 92.

bölgedeki ilmî zenginlik ve faaliyetler açısından önem arz ediyor.⁴⁴

Abdurrahman b. Muhammed el-Bethanî b. Hasan b. Zeyd'in Ca'fer ve Ali adlarında iki oğlu vardı. Ca'fer b. Abdurrahman'ın oğlu Ahmed'ten olan torunu Tahir Taberistan'da yaşıyordu.⁴⁵ Ali b. Abdurrahman b. el-Kasım b. Muhammed el-Bethanî'nin Taberistan'da çok sayıda evladının bulunduğu ifade ediliyor. Bunun kardeşi Muhammed b. Abdurrahman b. el-Kasım b. Muhammed el-Bethanî'nin oğulları Ahmed ve Hamza'nın da Taberistan'da çok sayıda evlatları, bakîyeleri bulunuyor.⁴⁶ Muhammed Dirazkisiyu b. Abdurrahman b. el-Kasım'ın torunu Ahmed de Taberistan'da bulunuyordu.⁴⁷

Hız. Hasan (r.a) evladından Taberistan'da bulunan Bethanî Seyyidler, bahsedilenlerle sınırlı olmayacağı muhakkak. Kalabalık bir sayıları olan aile fertlerinden Çin'e kadar uzananların bulunduğu görmek de mümkün.⁴⁸

b-Taberistan'da Şecerî Seyyidler

eş-Şecerî Seyyidlerinin başı olan Abdurrahman b. el-Kasım b. Hasan b. Zeyd b. Hasan b. Ali b. Ebî Talib'in doğumuyla ilgili bilgi verilmiyor. Abdurrahman, Medine yakınlarında Semure ağacının bulunduğu ve "eş-Şecere" denilen yere indiği, burada kaldığı için "eş-Şecerî" lakabını almış, evladı da bu unvanla tanınır olmuşlardı.⁴⁹ Abdurrahman eş-Şecerî'nin genç yaşta Medine'de vefat etmiş olduğu düşünülüyor.⁵⁰

Taberistan, Abdurrahman eş-Şecerî b. el-Kasım b. Hasan b. Zeyd'ten teselsül eden kalabalık bir nüfus ve çok sayıda Seyyid ailelerle şenlenmiş, zenginleşmişti.⁵¹ Bu çerçevede Ali b. Abdurrahman eş-Şecerî'nin torunu Muhammed b. İbrahim, Taberistan idaresini elinde bulunduran Hasan b. Zeyd b. Muhammed b. İsmail'in vezirliğini yapmış ve bu unvanla tanınır olmuştu. Nitekim Muhammed'in oğulları ve torunları da bu unvanı taşıyor olmuşlardı.⁵² Ali b. Abdurrahman'ın fazileti ve

⁴⁴ Bkz. Ubeydelî, *Tehzîb*, s.120.

⁴⁵ İbn İnebe, *Umde*, s. 92-93, 99.

⁴⁶ Bkz. Razî, *Şecere*, s. 47.

⁴⁷ Mervezî, *el-Fahrî*, s. 5; İbn İnebe, *Umde*, s. 106.

⁴⁸ Bkz. Mervezî, *el-Fahrî*, s. 12.

⁴⁹ Bkz. Yakut, III, 325; İbn İnebe, *Umde*, s. 106; Akîkî, *el-Muâkkabîn*, s. 298.

⁵⁰ Akîkî, *el-Muâkkabîn*, s. 298, dipnot, 1.

⁵¹ Mervezî, *el-Fahrî*, s. 11; Ubeydelî, *Tehzîb*, s. 122; Akîkî, *el-Muâkkabîn*, s.298.

⁵² Bkz. Mervezî, *el-Fahrî*, s. 9; Ubeydelî, *Tehzîb*, 124 vd.

iyilikseverliğiyle tanınan bir diğer torunu Ebu'l-Fadl Yahya b. Ebî Muhammed de, Taberistan sakinlerinden biriydi.⁵³

Seyyid Ali b. Abdurrahman eş-Şecerî'nin oğlu İbrahim el-Attâr'ın neslini sürdüren evladı, Taberistan'da bulunuyorlardı. Hasan b. Zeyd'in damadı Ahmed b. Muhammed b. İbrahim bunlardan biriydi.⁵⁴ Ahmed b. Muhammed b. İbrahim, Hasan b. Zeyd'ten sonra Taberistan'da idareyi ele geçirmiş, ancak aynı aileden Muhammed b. Zeyd tarafından öldürülmüştü.⁵⁵ Abbas b. İbrahim b. Ali b. Abdurrahman eş-Şecerî ise, Taberistan kadılığında bulunmuştu.⁵⁶ Hasan b. Ali es-Seyyid b. Abdurrahman eş-Şecerî'nin evladı da Rey ve Kûfe'de nesillerini devam ettirmişlerdi.⁵⁷ Öyle anlaşılıyor ki Abdurrahman eş-Şecerî'nin oğullarından Ali'nin Taberistan ve civarında çok sayıda evladı bulunuyordu.⁵⁸

Ca'fer b. Abdurrahman eş-Şecerî'nin torunlarından Muhammed b. Ahmed, Taberistan'da yaşamıştı. Bunun kardeşi Yahya b. Ca'fer b. Ahmed b. Ubeydullah'ın Kazvîn ve Rey gibi Taberistan'a komşu merkezlerde çok sayıda evladı bulunuyordu. Bu aileden Zeyd b. Muhammed ise Taberistan Camii imamıydı.⁵⁹

Şecerî ailesinden Taberistan'a hâkim olanlardan biri de, Abdurrahman eş-Şecerî'nin torunlarından Ebû Muhammed Hasan ed-Daî es-Sagîr'di. Bu şahsın beş oğlundan biri olan Ebû Abdullah Muhammed el-Mehdî li-Dinillah, Zeydiyye İmamlarından biriydi. Muhammed, Bağdat Nakîpliğinde bulunmuş, Deylem'de adına biat alarak, halifelliğini ilan etmişti.⁶⁰ Bunun kardeşi Ebû Ali İsmail el-A'ver'in az da olsa, Âmül ve Taberistan'da bakiyeleri bulunuyordu.⁶¹ Hasan b. Muhammed b. Abdurrahman eş-Şecerî'nin evladından birçokları da Taberistan ve Rey'de ikamet ediyorlardı.⁶²

Abdurrahman eş-Şecerî'nin evladından Ahmed b. Ca'fer b. Ahmed b. Ubeydullah, yüksek bir ilim ve fazilet

⁵³ İbn Inebe, *Umde*, s. 110; Ubeydelî, *Tehzib*, s. 123.

⁵⁴ İbn Inebe, *Umde*, s. 110; Razî, *Şecere*, s. 110; Ubeydelî, *Tehzib*, s. 125.

⁵⁵ Razî, *Şecere*, s. 110.

⁵⁶ İbn Inebe, *Umde*, s. 110; Ubeydelî, *Tehzib*, s. 125.

⁵⁷ İbn Inebe, *Umde*, s. 110.

⁵⁸ Bkz. Razî, *Şecere*, s. 107.

⁵⁹ Ubeydelî, *Tehzib*, s. 130; İbn Inebe, *Umde*, s. 108-109

⁶⁰ Mervezî, *el-Fahrî*, s. 8.

⁶¹ Bkz. Aynı yer.

⁶² Razî, *Şecere*, s. 109.

sahibiydi. Başta Fıkıh olmak üzere, İslâmî ilimlerin hemen her alanında derin bilgi sahibi olan Ahmed b. Ca'fer, Taberistan'da Nakîplik görevinde de bulunmuştu.⁶³ Ca'fer b. Abdurrahman eş-Şecerî'nin torunu Ebû Ali Muhammed b. Ahmed Kerkûre b. Muhammed'in bir oğlu da Taberistan sakinlerinden biriydi.⁶⁴

Taberistan'ın da içinde bulunduğu İran'ın Cibal, dağlık bölgesi daha birçok Seyyid ailelerle dolu. Dolayısıyla aralarında yine çok sayıda ilim ehlinin de bulunduğu Bethanî ve Şecerî Seyyidler, irfanları, faziletleri ve kemâllerıyla bölge insanların manevî mimarları, rehberleri olmuşlardı.

2-İshak b. Hasan b. Zeyd

Kevkebî olarak tanınan İshak b. Hasan b. Zeyd (168/784-785), önceleri Harun er-Reşîd'in yanında yer alarak, âdeta onun gözü-kulağı olmuş. Hz. Ali evladından bir kısım insanların, onun sözüyle öldürülmüş oldukları da söyleniyor. Ancak daha sonra Halife Harun'u kızdıran İshak, Bağdat'ta hapse atılarak, 34 yaşında burada vefat etmişti.⁶⁵ Uzun künyesi İshak b. Hasan b. Zeyd b. Hasan b. Ali b. Ebî Talib olan Kevkebî'nin oğlu Ca'fer'in üç oğlundan biri olan Muhammed Taberistan Âmül'ünde bulunmuş, ancak siyâsî tutumundan dolayı öldürülmüştü. Bunun kardeşleri Hüseyin ve Ahmed de, Hasan b. Zeyd b. Muhammed'in Tahirîler'e karşı verdiği mücadelede Taberistan'da öldürülmüşlerdi.⁶⁶

3-İsmail b. Hasan b. Zeyd

Hasan b. Zeyd'in en küçük oğlu olan Ebû Muhammed İsmail (168-236/784-840) ibadete düşkün biriydi, günlerinden birini oruçlu geçiriyordu. İsmail, yaşının küçüklüğü nedeniyle Ali evladından Hüseyin b. Ali b. Hasan'ın Abbasî halifesi Hadî'ye (Musa) karşı Mekke yakınlarında "Fahh" denilen yerde giriştiği savaşa (169/786) katılamamıştı.⁶⁷ Faziletli, istikametli biri olan İsmail b. Hasan b. Zeyd, aynı zamanda güçlü-kuvvetli oluşu, cesareti ve çalışkanlığı nedeniyle, "taşı sıkırsa suyunu çıkarır" anlamında kendisine Halibu'l-Hicare lakabı verilmişti.⁶⁸ İsmail b.

⁶³ İbn İnebe, *Umde*, s. 107; Razî, *Şecere*, s. 107.

⁶⁴ Ubeydelî, *Tehzîb*, s. 127.

⁶⁵ Akîkî, *el-Muvakkabîn*, s. 305.

⁶⁶ Mervezî, *el-Fahrî*, s. 13; Ubeydelî, *Tehzîb*, s. 145. Ayrıca bkz. Kazvîni, Abdülkerim b. Muhammed, *et-Tedvîn fî Ahbâri Kazvîn*, Tahkîk, Azîzallah el-Uttarîdî, 1987, II, 1410.

⁶⁷ Bkz. Mes'ûdî, *Mürûc*, III, 326; Akîkî, *el-Muâkkabîn*, 306.

⁶⁸ Razî, *Şecere*, s. 68; Ubeydelî, *Tehzîb*, 141; Akîkî, *el-Muâkkabîn*, 306.

Hasan b. Zeyd'in evladı Taberistan'da daha çok siyasî yönleri ve Zeydi Devletiyle öne çıkıyorlar.

Uzun künyesi Hasan b. Zeyd b. Muhammed b. İsmail b. Hasan b. Zeyd b. Hasan b. Ali b. Ebî Talib olan Hasan b. Zeyd, ed-Daî el-Kebîr, daha önce Rey'de bulunuyordu. Taberistan halkıyla Tahirîler arasında bir anlaşmazlık olunca, Hasan b. Zeyd'e biat edilerek, Taberistan'a gelmesi talebinde bulunulmuş. Bunun üzerine Taberistan'a gelen Hasan b. Zeyd, 250/864-865 yılında Horasan Tahirîlerine karşı (Tahirî Devleti) başlatmış olduğu mücadele sonunda, Taberistan'dan Kazvîn'e kadar olan yerleri ele geçirerek Zeydiler devletini kurmuş oldu.⁶⁹ Bu devlet, Muhammed b. İsmail b. Hasan b. Zeyd b. Hasan b. Ali b. Ebî Talib'in oğlu Zeyd'in adına kurulmuş ve bununla da maruf olmuştu.⁷⁰ Hasan b. Zeyd, hâkimiyetinde bulunan yerlerde yirmi yıllık zorlu bir hükümranlık sürecinin akabinde, 270/884 (Recep-Şaban) yahut 271/885 yılında Taberistan'da vefat ederek, buraya da defnedildi.⁷¹

Taberistan hâkimiyeti Hasan b. Zeyd'ten sonra kardeşi Muhammed b. Zeyd'in eline geçti. Seyyid Muhammed, yüksek ruhlu, faziletli, cömert, edîb, şair, ârif, güzel görünümlü, cesaretli ve şahsiyetli biriydi.⁷² Muhammed b. Zeyd, on yedi yıllık hâkimiyeti süresince halife olarak kabul edilmiş, Nişapur'da bile adına hutbe okutulmuştu.⁷³ Ancak Kirman Safarîlerini yenilgiye uğratarak hâkimiyet alanını genişletmek isteyen Sâmânî Süleyman b. Ahmed, Muhammed b. Zeyd'ten Gürcân'ı da kendisine bırakması talebinde bulundu. Taberistan Zeydi

⁶⁹ Bkz. Taberî, X, 128 vd.; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, VII, 130 vd.; Kazvîni, *Tedvîn*, II, 410; Mervezî, *el-Fahrî*, s. 14; Razî, *Şecere*, s. 68; Ziriklî, *A'lâm*, II, 191-192.

⁷⁰ Akîkî, *el-Muakkabîn*, s. 306. Taberistan'da Zeydiyye Devleti ve dönemleriyle ilgili bkz. Yaşaroğlu, *Taberistan Zeydileri*, s. 72 vd. Bu arada Taberistan Zeydi'leriyle, Zeydiyye Mezhebi kurucusunu karıştırmamak lazım. Bunlardan birincisi Hasenî koldan İsmail b. Hasan b. Zeyd'in torunlarından Hasan b. Zeyd tarafından kurulmuş. Zeydiyye Mezhebi ise, Hüseyinî, Zeyd b. Ali (Zeynel Abidin) b. Hüseyin b. Ali b. Ebî Talib'in ortaya koyduğu bir anlayış. Zeydiyye Mezhebi ve Zeyd b. Ali b. Hüseyin için, şimdilik bkz. Ya'kubî, Ahmed b. Ebî Ya'kub b. El-Vazîh, *Târihu'l-Ya'kubî*, Nefes 1358, II, 325; Mes'ûdî, *Mürûc*, III, 208; Ebû Zehra, Muhammed, *Târihu'l-Mezâhib el-İslâmiyye*, Dâru'l-Fikri'l-Arabî,(y.y) 1989, s. 44.

⁷¹ Taberî, X, 554; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, X, 407; Kazvîni, *Tedvîn*, II, 410; Razî, *Şecere*, s. 68; Ubeydelî, *Tehzîb*, s. 142; Akîkî, *el-Muakkabîn*, s. 306. Beyhakî, *Zahîrüdîn*, Hasan b. Zeyd'in Taberistan'da öldürüldüğünü söylüyor, Bkz. *Lübâbü'l-Ensâb ve'l-Elkâb ve'l-A'kâb*, <http://alwaraq.net>, s. 33.

⁷² İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, X, 504; Akîkî, *el-Muvakkabîn*, s. 306.

⁷³ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, X, 407; İbn Inebe, *Umde*, s. 111; Razî, *Şecere*, 68.

devletinin başında bulunan Muhammed b. Zeyd'in bu talebi kabul etmemesi üzerine, Cürçân kapısında çıkan savaşta Zeydiler ordusu ağır bir yenilgiye uğradı. Muhammed b. Zeyd, oğlunun esir düştüğü bu savaşta aldığı yaradan da iyileşmeyerek vefat etmiş ve Cürçân'da defnedilmişti (287/900).⁷⁴ Bununla beraber Muhammed b. Zeyd'in evladının Taberistan ve Rey'de hâlâ varlıklarını devam ettirdikleri ifade ediliyor.⁷⁵

Taberistan'da kurulan Zeydiler Devleti, diğer yerlerde sıkıntıda bulunan Seyyid ailelerin yoğun bir şekilde bu bölgeye gelmeleri ve sığınmalarının yolunu açtı. Zeynel Abidin'in (r.a) torunlarından Hüseyin el-Kevkebî b. Ahmed ed-Duh bunlardan biriydi. Kazvîn'de Tahirîlere karşı verdiği mücadelede yenilgiye uğrayan Hüseyin el-Kevkebî, Taberistan'a, Hasan b. Zeyd'in yanına sığınmak zarureti duymuştu.⁷⁶

4-Ali b. Hasan b. Zeyd

Ali b. Hasan b. Zeyd b. Hasan b. Ali b. Ebî Talib'in Ebher, Zencân, Taberistan ve Hemedân'da çok sayıda evladı bulunduğu bilgisi veriliyor.⁷⁷ es-Sedîd yahut eş-Şedîd lakabıyla da bilinen Ali b. Hasan b. Zeyd (125-158/742-774), Halife Mansur'a karşı Medine'de hilâfetini ilan eden (145/762) Abdullah b. Hasan el-Müsennâ'nın oğlu Muhammed en-Nefsü'z-Zekiyye'nin yanında yer almıştı. Ali'nin bu sıralarda yirmi yaşında bulunduğu tahmin ediliyor.⁷⁸ Hasan b. Zeyd'in Mansur'un Medine Emirliği döneminde babasının yanında bulunan Ali es-Sedîd, daha sonra yine babasıyla birlikte Bağdat'a götürülerek, hapse atılmış ve burada aldığı darbeler sonucu vefat etmiş, Fırat kıyısına defnedilmişti.⁷⁹

B- Taberistan'da Abdullah b. Hasan Nesli

Abdullah b. Hasan el-Müsennâ b. Hasan b. Ali b. Ebî Talib 69/689 yılında Medine'de dünyaya geldi. Amcası Hz. Hüseyin'le (r.a) Kerbelâ hadisesine katılarak, yaralı olarak önce Kûfe'ye, daha sonra da Medine'ye getirildi. Zamanında Hâşim Oğullarının en yaşlı olanı, fazileti ve ilmiyle de en önde geleniydi.

⁷⁴ Taberî, X, 636; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, X, 504; Razî, *Şecere*, s. 68; Akikî, *el-Muakkabîn*, 306.

⁷⁵ Bkz. Razî *Şecere*, s. 72; Akikî, *el-Muakkabîn*, s. 306.

⁷⁶ Bkz. İbn Inebe, *Umde*, 283

⁷⁷ İbn Inebe, *Umde*, s. 112; Razî, *Şecere*, s. 72.

⁷⁸ Bkz. Akikî, *el-Muakkabîn*, 300, dipnot: 1.

⁷⁹ İbn Inebe, *Umde*, s. 112-113; Ubeydelî, *Tehzib*, s. 139; Akikî, *el-Muakkabîn*, 300.

Güzelliğiyle de dikkat çeken Abdullah, Hz. Peygamber'e (a.s) de en çok benzeyendi. Abdullah, yaşça kardeşi Zeyd b. Hasan'dan küçüktü. Halife Ömer b. Abdülaziz'in yanında üstün bir yere sahip olan Abdullah b. Hasan, halifenin Hz. Hasan evladından çıkması gerektiğini savunuyor, oğlu Muhammed en-Nefsü'z-Zekiyye'yi bu iş için elyak görüyordu.⁸⁰

Abdullah b. Hasan, bu çerçevede oğulları Muhammed en-Nefsü'z-Zekiyye ve İbrahim'den dolayı Halife Mansur'un baskısına maruz kalmıştı. Mansur'dan duydukları endişe dolayısıyla saklanmak zorunda Kalan Muhammed ve İbrahim'in yerlerini söylemesi için sıkıştırılan Abdullah b. Hasan, bunu olumlu karşılamayınca, önce Medine'de Mervan'ın evinde gözaltına alınmış, daha sonra akrabalarıyla birlikte Bağdat'a götürülerek, hapsedilmişlerdi. Abdullah b. Hasan ve kardeşi Hasan b. Hasan, hapisanenin ağır şartlarının yanı sıra, kendilerine uygulanan işkencelere dayanamayarak, kısa bir süre sonra, 145/762 yılında vefat etmişlerdi.⁸¹ Bunun üzerine Mansur'a muhalefetle halifeliğini ilan eden Muhammed en-Nefsü'z-Zekiyye, Medine'de hilafet ordusuna karşı verdiği mücadelede hayatını kaybetti (145/762). İbrahim b. Abdullah b. Hasan ise Basra'da halifeliğini ilan ederek güçlü bir duruma geldi. Ancak o da Kûfe yakınlarında, Bâhamrâ denen yerde Mansur'un ordusuna karşı verdiği savaşta birçok arkadaşıyla birlikte öldürülmüştü(145/762).⁸²

Muhammed en-Nefsü'z-Zekiyye'nin soyu, Sind üzerinden Kâbil'e kaçan, ancak burada öldürülen Abdullah el-Eşter'in oğlu Muhammed, bunun da oğulları Hasan, Ali ve İbrahim'le devam ettirilmiştir.⁸³ el-Kâbilî nispetini alan ve babası gibi burada öldürülen Muhammed b. Abdullah el-Eşter'in

⁸⁰ Bu konularda bkz. El-Bürî, *el-Cevhere fî Nesebi'n-Nebi ve Ashabili'l-Aşere*, Tahkik, Muhammed et-Tancı, Riyad 1983, s. 283; Mes'udî, *Mürûc*, III, 254; el-Askalanî, Ahmed b. Ali, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahabe*, Beyrut 1328, II, 131; İbnü'l-Esîr, el-Kâmil, V, 229; İbn Inebe, *Umde*, 120; Ziriklî, *el-A'lâm*, IV, 78.

⁸¹ Ebü'l-Ferec el-İsfahanî, Ali b. Hüseyin, *Mekâtülü't-Talibiyyîn*, Tahkik, S. Ahmed Sakr, Beyrut (t.y), s. 188 vd.; Taberî, VIII, 464; Askalanî, *el-İsâbe*, II, 131.

⁸² Taberî, VIII, 473; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, V, 521; İbn Inebe, *Umde*, s. 130; es-Safedî, Salahuddin Halil b. Aybek, *Kitâbu'l-Vaî bi'l-Vefeyât*, nşr. Seven Dederîng, Wiesbaden 1974, III, 299, IV, 31.

⁸³ İbn Inebe, *Umde*, 129; Razî, *Şecere*, s. 4-5; Akikî, *el-Muâkkabîn*, s. 239.

torunlarından İbrahim b. Ali'nin Taberistan ve Cürçân'da evladının bulunduğu bilgisi veriliyor.⁸⁴

Eşter ailesinden Hasan el-A'ver b. Muhammed b. Abdullah el-Eşter'in oğlu Abdullah'ın da Cürçân, Rey ve Taberistan'ın Şâlûs'unda evladı bulunuyordu. Bunlardan Haydar b. Hasan b. Ahmed b. Hasan b. Kasım b. Abdullah b. Hasan el-A'ver b. Muhammed b. Abdullah el-Eşter Şâlûs ulemasından biriydi.⁸⁵ Kasım b. Hasan el-A'ver b. Muhammed b. Abdullah el-Eşter'in oğulları da Taberistan sakinleri arasında görünüyorlar.⁸⁶

İbn Inebe, Şeyhimiz, Üstadımız dediği Neseb İlminin önde gelenlerden biri olan el-Ömerî'nin Muhammed b. Abdullah el-Eşter'in oğlu İbrahim'in evladının Taberistan ve Cürçân'da çoğaldıkları kaydına yer verdiğini söylüyor.⁸⁷

Abdullah b. Hasan el-Müsennâ'nın oğlu Yahya ise, Taberistan'ın komşusu, aslında zaman içinde burayı da içine alan Deylem'in sahibi olarak biliniyor.⁸⁸ Ca'fer-i Sadık'ın (r.h.) terbiyesinden geçerek Hadis ve Fıkı ilimlerinde söz sahibi olan Yahya b. Abdullah, amcasının oğlu Hüseyin b. Ali'nin yanında yer alarak, Halife Hadi'ye karşı 169/785-86 yılında meydana gelen "Fahh" hâdisesinden yaralı olarak kurtulmuş, Horasan ve Mâverâünnehir'i dolaşarak Deylem'e yerleşmişti.⁸⁹

Deylem halkı ve etraftan gelen insanların desteğini alan Yahya b. Abdullah, 75/791-92 yılından itibaren açıktan biat almaya başladı. Ancak bu duruma ilgisiz kalmayan Halife Harun er-Reşîd, Fazl b. Yahya el-Bermekî'yi bölge valiliğine tayin ederek, Yahya b. Abdullah'a karşı mücadele etmekle görevlendirdi. Fazl b. Yahya'nın çabaları sonucu, savaşı değil barıştan yana bir yaklaşım gösteren Yahya b. Abdullah, Harun er-Reşîd'in Kadılar, Fakihler ve Hâşim-oğullarından ileri gelenlerin huzurunda kendi el yazısıyla yazmış olduğu taahhüt-nâmeye istinaden teslim olmayı kabul etmiş oldu. Ne var ki Bağdat'a getirildikten sonra da Harun er-Reşîd'in siyasî endişelerinden kurtulamayan Yahya b. Abdullah'ın konulduğu

⁸⁴ Bkz. İbn Inebe, *Umde*, s. 127.

⁸⁵ Razî, *Şecere*, s. 5.

⁸⁶ Bkz. Razî, *Şecere*, s. 4; Ubeydeli, *Tehzib*, s. 36.

⁸⁷ Bkz. *Umde*, s. 127.

⁸⁸ Razî, *Şecere*, s. 4, 17-18; Ubeydeli, *Tehzib*, s. 58 vd.

⁸⁹ Ya'kubî, II, 408; Taberî, IX, 42; Ahmed b. Sehl er-Razî, *Ahbâru Fahh ve Haberü Yahya b. Abdullah ve Ehlihi Idris b. Abdullah*, Tahkik, D. Mahir Cerrâr, Beyrut 1995, s. 156.

son hapis devresi onun ölümüne neden oldu (180/796).⁹⁰ Fakat Yahya b. Abdullah'ın evladı Deylem'deki varlıklarını sürdürmüşlerdi.⁹¹ Dolayısıyla Abdullah b. Hasan evladı, kardeşi Zeyd b. Hasan kadar olmasa da, Taberistan, Cürçân, Rey ve Deylem'de İslâm dininin yayılması, insanların aydınlanması, kültür ve medeniyetlerinin zenginleşmesine rehber olmuşlardı.

C-Taberistan'da Davud b. Hasan Nesli

Dâud b. Hasan el-Müsennâ b. Hasan b. Ali b. Ebî Tâlib, Ebû Tâlib ailesinin ileri gelenlerinden biriydi. Abdullah b. Hasan'ın kardeşi olan Davud, Hz. Ali' (r.a) Sadakâtının velayetini üzerinde bulunduruyordu. Cömert, iyiliksever ve ailesinde sevilen biri de olan Davud b. Hasan, aynı zamanda Ca'fe-i Sadık'ın da sütkardeşiydi. Yaklaşık 80/83 (700-702) yılında Medine'de dünyaya gelen Davud b. Hasan, 140/757-58'de altmış yaşında olarak yine bu şehirde vefat etmiş oldu.⁹²

Davud b. Hasan'ın soyu daha çok oğlu Süleyman ve bunun da tek oğlu olan Muhammed'le devam etmişti. Berberî lakabıyla tanınan Muhammed b. Süleyman (yaklaşık 160-199/776-814-15), Ebu's-Serâya es-Serî b. Mansur eş-Şaybanî'nin Abbasî halifesi Me'mûn'a karşı İbrahim b. Hasan el-Müsennâ'nın torunu Muhammed b. İbrahim b. İsmail adına Kûfe'de halifeliğini ilan ettiği zaman (199/814-15), kendisi de Medine'de benzer girişimde bulunarak öldürülmüştü.⁹³ Bunun akabinde Muhammed'in çocuklarının İran'ın dağlık bölgesine geçtikleri anlaşılıyor.

Nitekim Muhammed b. Süleyman b. Davud b. Hasan evladından kalabalık bir nüfusun Taberistan'da bulunduğu bilgisini görüyoruz.⁹⁴ Ali b. Hasan el-Küreşî, Muhammed b. Hasan Hulbe (Cebele) el-Kadî bunlardandı. Bu aileden birçokları da Âmül'de bulunuyorlardı.⁹⁵ Ayrıca İbrahim b. Hasan b. Muhammed b. Süleyman b. Davud'un oğlu Muhammed'in

⁹⁰ Taberî, IX, 90; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, VI, 125; İbnü'l-İmâd, Abdullhay el-Hanbelî, *Şezerâtü'z-Zehab fi Ahbâri Men Zehab*, Beyrut 1409/1988, I, 132; Razî, *Şecere*, s. 17-18.

⁹¹ Bkz. Ubeydelî, *Tehzîb*, s. 58 vd.

⁹² Razî, *Şecere*, s. 34; Ubeydelî, *Tehzîb*, s. 99 vd.; Akikî, *el-Muâkkabîn*, s. 288.

⁹³ Taberî, IX, 389; Mes'udî, *Mürûc*, III, 439; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, VI, 302; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, I, 359; İbn *Inebe*, s. 199; Razî, *Şecere*, s. 34; Akikî, *Tehzîb*, 289.

⁹⁴ Bkz. Ubeydelî, *Tehzîb*, s. 102-103.

⁹⁵ Aynı eser, s. 104; Mervezî, *el-Fahrî*, s. 3.

oğulları Ca'fer ve Hüseyin de hayatlarını Taberistan'da sürdürmüşlerdi.⁹⁶

D-Taberistan'da İbrahim b. Hasan Nesli

Abdullah b. Hasan'ın kardeşi olan İbrahim b. Hasan el-Müsennâ b. Hasan b. Ali b. Ebî Talib (78-145/698-762), Halife Mansur'un Bağdat Hâşimiye hapisanesinde ilk vefat eden Hz. Ali evladından biriydi. İbrahim bu sırada altmış yedi yaşında bulunuyordu. İbrahim b. Hasan, Hz. Peygamber'e (a.s) en çok benzeyenlerden de biriydi. Kabri Kûfe yakınlığında bulunuyor ve hâlâ ziyaret ediliyor. Cömert ve ihsanı bol oluşundan dolayı "el-Gamer" lakabını alan İbrahim'in soyu tek oğlu İsmail ed-Dîbac'la devam etmişti.⁹⁷

İbrahim b. Hasan el-Müsennâ'nın torunu İmam el-Kasım b. İbrahim (Tabâtabâ) er-Ressî, âlim, zahit. Fıkıhta söz sahibi ve Zeydî İmamlardan da biriydi. Kendisine tabi olanlardan 220/835 yılında biat alan Kasım b. İbrahim, 246/860-61 yılına kadar Medine yakınlardaki er-Ress dağında saklanarak, yetmiş yedi yaşında burada vefat etmiş oldu.⁹⁸

Kasım b. İbrahim'in yedi oğlundan biri olan Hüseyin ilmi, ibadete düşkünlüğü ve Fıkıhtaki derin bilgisiyle tanınıyordu. Hüseyin b. Kasım, ilmiyle, irfanıyla hayatını sürdürdüğü Taberistan ve bölgesindeki insanları aydınlatmış, onlara öncülük etmişti.⁹⁹

Zeydî İmamlarından Yahya (el-Hadî) b. Hüseyin b. Kasım b. İbrahim Tabâtabâ'nın oğlu Muhammed el-Murtaza'nın sekiz oğlundan biri olan Hasan el-Ebbeh (et-Tecc)'in Ahvaz, Şiraz ve Taberistan'da çok sayıda evladı bulunuyordu. Hasan el-Ebbeh'in İmam olarak tanınan kardeşi Hüseyin'in çocukları da Taberistan'da yaşamışlardı.¹⁰⁰

Bu arada Hasan el-Müsennâ b. Hasan b. Ali b. Ebî Talib'in oğlu Ca'fer'in evladından az da olsa Taberistan'da bulunanların olduğunu belirtmek lazım. C'fer b. Hasan el-Müsennâ'nın torunu Abdullah b. Hasan, Halife Me'mûn

⁹⁶ Ubeydelî, *Tehzîb*, s. 4.

⁹⁷ Bkz. Taberî, VIII, 434; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, V, 514; İbn Inebe, *Umde*, s. 187; Akikî, *el-Muâkkabîn*, s. 270. İbn Inebe, İbrahim b. Hasan vefat ettiği zaman altmış dokuz yaşında bulunduğunu söylüyor. Bkz. *Umde*, s. 187.

⁹⁸ İbn Inebe, *Umde*, s. 201; Razî, *Şecere*, s. 24; Ubeydelî, *Tehzîb*, s. 65.

⁹⁹ Bkz. Razî, *Şecere*, s. 24.

¹⁰⁰ İbn Inebe, *Umde*, s. 204; Razî, *Şecere*, s. 24-26.

tarafından Kûfe Emirliğine tayin olunduğu için, ailenin bundan sonra gelenleri de isimlerine ek olarak “Emir “ unvanını kullanmışlardı.¹⁰¹ Bunlardan biri olan Abdullah b. Hasan b. Ca’fer b. Hasan el-Müsennâ’nın oğlu Ubeydullah el-Emîr’in torunlarından Muhammed b. Hüseyin’in oğulları Zeyd ve Ali de Taberistan’da “Hasanî” koldan bulunan Seyyidlerdi.¹⁰² Dolayısıyla Taberistan örneğinde görüldüğü gibi, Hasan el-Müsennâ b. Hasan b Ali b. Ebî Talib, Ehl-i Beyt’ten İran’ın dağlık bölümünde en çok evladı bulunan biri olmuştu. Aralarında önemli sayıda ilim erbabının bulunduğu bu nurlu nesil mensupları, bölgede yanlış inançların kaldırılması, bunların yerine İslâm itikadının yerleştirilmesi ve bu insanların medenileşmelerinde büyük hizmetleri olmuştu.¹⁰³

Taberistan’da Hz. Hüseyin Nesli

Taberistan, Hz. Hasan (r.a) evladı kadar olmasa da, Hz. Hüseyin (r.a) neslinden olan Seyyidlere de ev sahipliği yapmıştı.

Hz. Hüseyin (r.a) hicretin dördüncü senesinde dünyaya geldi. Kardeşi Hz. Hasan’la aralarında az bir yaş farkı olan Hz. Hüseyin, Hz.. Peygamber’in (a.s) dünya reyhanım diyerek çok sevdiği torunlarından ikincisiydi. Çocukluğunu dedesi Hz. Peygamber’in (a.s) yanında geçiren Hz. Hüseyin, Hz. Osman’ın hilâfetinin sonuna kadar da Medine’de, babası Hz. Ali’nin yanında kaldı. Medine fukahasının önde gelenlerinden biri olan, ibadete düşkünlüğü ve cömertliğiyle tanınan Hz. Hüseyin (r.a), yakın akrabalarıyla birlikte Kerbelâ’da canına kıyılmış (10 Muharrem 61/680-81) ve Ehl-i Beyt ilk şehidini vermişti.¹⁰⁴

A-Ali (Zeynel Abidin) b. Hüseyin Evladı

Hz. Hüseyin’in nesli geride kalan tek oğlu Ali el-Asgar’la (Zeynel Abidîn) devam itmiş oldu. Medine’de dünyaya gelen Ali b. Hüseyin (38/658-59), babasının yanında Kerbelâ vakasına katıldığı sırada 23 yaşında bulunuyordu ve çadırda hasta yattığı için kendisine dokunulmamıştı. Daha sonra Şam’a, Emevî halifesi Zeyd b. Muâviye’nin sarayına götürülen Zeynel Abidîn

¹⁰¹ Bkz. Ubeydelî, Tehzîb, s. 85.

¹⁰² Aynı eser, s. 92.

¹⁰³ Mes’udî, Mürûc, IV, 217; Tahsin Yazıcı, “Deylem”, Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 1994, C. IX, s. 263-265.

¹⁰⁴ Bu konularda daha geniş bilgi için bkz. Mes’udî, Mürûc, 54-62; İbnü'l-Esîr, el-Kâmil, III, 507; İbn Hacer, el-İsâbe, I, 329; Beyhakî, Lübâb, s. 26; İbn Inebe, 221; Zübeyrî, Mus’ab b. Abdullah, Nesebü Kureyş, nşr. Layfi Profemol, Kahire (ty), s. 14.

(r.a) ve ailesinden yanında bulunanlar, buradan Medine'ye gönderilmişlerdi. Ömrünün bundan sonraki kısmını Medine'de geçiren Ali b. Hüseyin (Zeynel Abidin), 94/712 yılında burada vefat etmiş oldu.¹⁰⁵

Zeynel Abidin'in (r.a) evladından İslâm dünyasının birçok yerlerinde nur-efşan hayatlarını sürdürenler bulunduğu gibi, İran'ın dağlık bölgesinde ve Taberistan'da ikamet edenlerin olduğunu da görüyoruz. Hüseyinî koldan Taberistan'da bulunan bu Seyyidlerle ilgili bilgileri daha çok Şeyhu's-Şeref el-Ubeydelî'nin eserinden tespit edebildik.

1-Zeyd b. Ali b. Hüseyin Nesli

Tabiîn'in büyüklerinden olan Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebî Talib (79-122/698-740), Haşimîlerin Fıkıh, Kıraat, Garîbü'l-Kur'an ve Edebiyatta önde gelenlerinden de biriydi, Kur'an'a, Mescide düşkünlüğüyle meşhurdu. Önce Kûfe'de ikamet eden Zeyd b. Ali, bir vesile geldiği Şam'da Emevî Halifesi Hişam'ın baskısına maruz kalarak, burada altı ay hapiste kaldı. Zeyd, bunun akabinde Irak'a döndüyse de, kısa bir süre sonra Medine'ye geçmek iradesinde bulundu. Bir süre sonra Kûfelilerden gelen bir grubun, Emevîlere karşı mücadele etmesi gerektiği teşvik ve tahrikiyle, yeniden Kûfe'ye dönen Zeyd b. Ali, burada önemli bir sayıda insandan biat alarak, 120/737-38 yılında halifeliğini ilan etti. Zeydiyye Mezhebinin kurucusu da olan Zeyd b. Ali'nin bu tutumu, hilafete karşı savaş açmak anlamına geliyordu. Nitekim Bu sırada Irak Valisi Yusuf b. Ömer es-Sakafî, Zeyd b. Ali üzerine ordu göndermekte gecikmedi. Arada meydana gelen savaşta yenilgiye uğrayan Zeyd, yanında bulunan birçok arkadaşıyla birlikte kendisi de şehit düştü. O, bu sırada kırk iki yaşında bulunuyordu.¹⁰⁶ Kaynakların birçoğunda artık "Zeyd eş-Şehîd" olarak kaydedilen Zeyd b. Ali evladından Taberistan'a geçenler ve burada yerleşenler de olmuştu.

Bu çerçevede Muhammed b. Zeyd eş-Şehîd'in torunlarından Ahmed b. Ca'fer'in çocuklarının Taberistan'da yaşadıklarına yer veriliyor. Ahmed b. Ca'fer b. Muhammed'in

¹⁰⁵ Zübeyrî, *Nesebü Kureş*, s. 21; Beyhakî, *Lübâb*, 23; Akikî, *el-Muâkkabîn*, s. 310.

¹⁰⁶ Bu konularda bkz. Zübeyrî, *Nesebü Kureş*, s. 22; Taberî, III, 28 vd. ; *Mes'ûdî, Mürûc*, III, 206-208; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, V, 229-247; es-Sem'ânî, Ebû Sa'd Abdülkerim b. Muhammed, *el-Ensâb*, tashih, Abdurrahman b. Yahya, Haydarabâd 1962, s. 695; Akikî, *el-Muâkkabîn*, s. 344; Ziriklî, *el-A'âm*, III, 59.

oğlu Ebu'l-Kasım Ali'nin iki oğlu Hüseyin ve Ahmed Taberistan'ı şenlendiren sakinlerinden biriydi.¹⁰⁷

Zeyd b. İsa b. Zeyd eş-Şehîd'in evladından Ebû Ca'fer Muhammed'in oğuları da Taberistan sakinleriydi. Hasan b. Yahya b. Hüseyin b. Zeyd eş-Şehîd ailesinden Zeyd b. Hasan Taberistan fukahası arasında bulunuyordu.¹⁰⁸

2-Hüseyin el-Asgar b. Ali Nesli

Hüseyin el-Asgar b. Ali (Zeynelabidin) b. Hüseyin b. Ali b. Ebî Talib, Medine'de dünyaya geldi (81/700 yahut 93/-711). Aynı adı taşıyan kardeşi Hüseyin (el-Ekber) den dolayı kendisine "el-Asgar" lakabı verildi. Hüseyin el-Asgar, babası Zeynel Abidin ve halası Fatma binti Hüseyin'den hadis rivayetlerinde bulundu. Günde bir dinar sadaka verdiği kaydedilen Hasan el-Asgar b. Ali, altmış dört yahut yetmiş altı yaşında yine Medine'de vefat ederek (157/773-74), Beki' kabristanına defnedildi.¹⁰⁹ Zeynelabidin (r.a) evladından Taberistan'da bulunanların çoğunu Hüseyin el-Asgar'ın oğulları ve torunlarının oluşturduğu anlaşılıyor.

a-Ubeydullah el-A'rec b. Hüseyin el-Asgar

Hüseyin el-Asgar b. Ali Zeynel Abidin'in oğlu Ubeydullah el-A'rec'in oğulları Hasan ve Hüseyin'in Taberistan'da yaşadıklarının kaydını görüyoruz. Bunlardan Hasan b. Ubeydullah'ın oğulları da nesillerini Taberistan'da devam ettirmişlerdi, Aynı aileden Ebû Muhammed el-Hasan, Taberistan Nakıbiydi.¹¹⁰ Hüseyin b. Muhammed b. Ubeydulla'nın üç oğlundan biri olan Yahya, fakih, zahit ve âlim bir şahsiyetti, Taberistan'da vaazlık yapıyordu.¹¹¹ Beyhakî, Ubeydullah el-A'rec'in bir diğer torunu Hasan b. Ali'nin oğulları İbrahim ve Muhammed'in kabirlerinin Taberistan'da bulunduğunu söylüyor.¹¹²

b-Abdullah el-Akîkî b. Hüseyin el-Asgar

Zeynel Abidin'in evladından Abdullah b. Hüseyin el-Agar'ın torunu Muhammed el-Akîkî b. Ca'fer'in çocukları Taberistan'da bulunuyorlardı. Ali b. Muhammed el-Akîkî'nin oğlu Yahya, Cürçân Kadısı, torunu Muhammed ise Taberistan

¹⁰⁷ Ubeydelî, *Tehzîb*, s. 219.

¹⁰⁸ Ubeydelî, *Tehzîb*, s. 199, 215.

¹⁰⁹ Beyhakî, *Lübâb*, s. 26; Akîkî, *el-Muvâkkabîn*, s. 369.

¹¹⁰ Aynı eser, s. 212, 229.

¹¹¹ Mervezî, *el-Fahrî*, s. 1.

¹¹² Bkz. *Lübâb*, s. 33.

Nakıbiydi. Ali b. Muhammed el-Akikî'nin bir diğer oğlu Emîr Kasım'ın da Taberistan'da bakiyeleri, neslini devam ettirenleri vardı.¹¹³

Ca'fer b. Abdullah b. Hüseyin el-Asgar'ın oğlu İsmail Sahsah (el-Münkızı)'ın oğulları Tahir ve İbrahim Taberistan'da yaşamışlardı. İbrahim b. İsmail el-Münkızı'nın iki oğlu Kasım ve İbrahim'in çocukları da Taberistan'da ikamet etmişlerdi. Bunun yanında el-Akikî lakabıyla bilinen Hasan b. Ahmed b. Ca'fer b. Abdullah b. Hasan el-Asgar'ın Taberistan'da bâkiyeleri, çocukları vardı. Bunun kardeşi Hüseyin b. Ahmed de Taberistan'da ikamet ediyordu.¹¹⁴

c-Ali b. Hüseyin el-Asgar

Ali b. Hüseyin el-Asgar'ın nesli İsa, Ahmed, Musa ve Muhammed adında oğullarıyla sürdürülmüştü. Bunlardan İsa b. Ahmed b. İsa el-Akikî'nin oğulları Abdullah ve Hüseyin Taberistan'a yerleşmiş ve ailelerini burada devam ettirmişlerdi.¹¹⁵

Ali b. Hüseyin' diğer oğlu Ahmed b. Ali b. Hüseyin el-Asgar'ın torunlarından Zeyd b. Ali b. Ahmed, Taberistan sakinlerinden biriydi. Muhammed b. Ali b. Ahmed'in oğullarından bazılarının da Taberistan'da bulduklarına yer veriliyor. Muhammed'in bir diğer torunu Ali b. Yahya'nın çocuklarının da Taberistan'da bulunmuş oldukları söyleniyor.¹¹⁶

d-Süleyman b. Hüseyin el-Asgar

Süleyman b. Hasan el-Asgar b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebî Talib'in Süleyman, Hasan ve Hüseyin adında oğullarından Hüseyin Anî'l-Eşnânî'nin oğullarının Taberistan'da buldukları ve kalabalık sayıya ulaştıklarının haberi veriliyor. Bunun kardeşi Hasan b. Süleyman b. Süleyman'ın çocuklarının da bir kısmının Horasan'da, bir bölümünün de Taberistan'da bulduklarının rivayetine yer veriliyor.¹¹⁷

3-Muhammed el-Bakır b. Ali Nesli

Muhammed b. el-Bakır b. Ali Zeynel Abidîn b. Hüseyin b. Ali b. Ebî Talib, İlmî şahsiyetindeki vüsatı, doluluğu

¹¹³ Ubeydelî, *Tehzîb*, s. 236; Mervezî, *el-Fahrî*, s. 28.

¹¹⁴ Bkz. Aynı eser, s. 239-241; Mervezî, *el-Fahrî*, s. 28.

¹¹⁵ Ubeydelî, *Tehzîb*, s. 243-245.

¹¹⁶ Ubeydelî, *Tehzîb*, 243-248; Mervezî, *el-Fahrî*, s. 28

¹¹⁷ Aynı eser, s. 252. Ayrıca bkz. Mervezî, *el-Fahrî*, s. 28.

nedeniyle, kendisine “ el-Bakır” lakabı verilmiş. On iki İmamdan biri olan Muhammed el-Bakır, 57/676 yılının Safer ayında Medine’de dünyaya geldi. İmam Bakır, dedesi Hz. Hüseyin şehit edildiği zaman üç yaşında bulunuyordu. Hasan b. Hasan b. Ali b. Ebî Talib’in kızı Fatma, Muhammed’in annesiydi. Bu bakımdan O, Hasenî ve Hüseyinî vasıfları kendinde toplayan, ilminin derinliği, hilminin, nezaketinin enginliği ve kadrinin yüceliğiyle meşhur olmuştu. Ashaptan Câbir b. Abdullah’la görüştüğü ve aralarında bir muhaverenin geçtiğine de yer verilen Muhammed el-Bakır, 114/732-33 yılının Rebiyülahir ayında yetmiş üç yaşında Humeyme’de¹¹⁸ vefat etmiş, Medine’ye götürülerek Bekî’ kabristanına defnedilmişti.¹¹⁹

İmam Muhammed el-Bakır’ın Ca’fer (es-Sadık), Abdullah, İbrahim ve Ubeydullah adında oğulları vardı. Ancak onun neslinin sadece Ca’fer-i Sadık’la devam ettiği üzerinde ittifak bulunuyor.¹²⁰

Ca’fer-i Sadık b. Muhammed el-Bakır

Ca’fer-i Sadık b. Muhammed el-Bakır b. Ali Zeynel Abidin b. Hüseyin b. Ali b. Ebî Talib, 80/699-700 yılında dünyaya geldi. 12 İmamdan biri olan Ca’fer-ı Sadık, döneminde Ehl-i Beyt’in ve Tabiîn’in büyüklerinden biriydi. İlimiyle, irfanıyla, Evlad-ı Resul oluşuyla, insanlara şeref ve feyiz kaynağı olan bu İmam, sözünün, özünün doğruluğu nedeniyle de “es-Sadık” lakabını almıştı. Ayrıca İmam Ca’fer’in (r.h) annesi Ümmü Ferve, Hz. Ebu Bekir’in torunu olması hasebiyle de (babası Kasım b. Muhammed b. Ebu Beki) “Sıddıkî” idi. O, sade Kur’an ilimlerinde değil, zamanın bazı fen bilimlerinde de söz sahibiydi. İbn Hallikân, Câbir b. Hayyân’ın, Ca’fer-i Sadık’ın risalelerini bir arada topladığını kaydediyor.¹²¹

Ca’fer-i Sadık da (r.h), dönemin Abbasî halifesi Mansur’un baskısına maruz kalmış, ancak İlahî inayetle kurtulmuştu. İmam Ebû Hanife, İmam Malik gibi müçtehitlerin ve daha çok sayıda ilim ehlinin yetişmesine kaynak olan İmam

¹¹⁸ Şam tarafında, Arzu’ş-Şerat’ta Emevîler dönemi Abbasî-Haşimî hareketinin merkezi, bkz. Yakut, II, 307.

¹¹⁹ Bkz. İbnü’l-Esir, el-Kâmil, V, 180; İbn Inebe, *Umde*, s. 224-25; Akiki, *el-Muâkkabîn*, s. 312; İbn Hallikân, Ebû’l-Abbas Şemseddin Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr, *Vefeyâtü’l-A’yan ve İnbau Ebnai’z-Zaman*, Tahkik, İhsan Abbas, Beyrut, t.y, IV, 174.

¹²⁰ Bkz. İbn Inebe, *Umde*, s. 225; Razî, *Şecere*, s. 76; Ubeydelî, *Tehzî*, s. 147.

¹²¹ Bkz. *Vefeyât*, I, 327.

Ca'fer, 148/765-66 yılı Medine'de vefat ederek, Bekî' kabristanına konuldu.¹²² Ca'fer-i Sadık'ın nesli Musa Kâzım, İsmail, Muhammed ve İshak adında oğullarıyla devam etmiş oldu. Bunların evlat ve torunlarından İran coğrafyasının geneline dağılanlar olduğu gibi, bu ülkenin Taberistan bölgesine geçenlerin ve burada yerleşenlerin bulunduğunu da görüyoruz.

a-Musa el-Kâzım b. Ca'fer

Musa el-Kâzım b. Ca'fer b. Muhammed el-Bakır b. Ali Zeynel Abidin b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib, 128/745-46 yılında Ebvâ'da dünyaya geldi. O, kendisine kötülükte bulunanlara karşı bile iyilikte bulunduğu, öfkesini yendiği, ince ruhluluğu nedeniyle, "el-Kâzım" lakabıyla tanındı. Bu bakımdan herkes tarafından sevilen Musa Kâzım, cömert, tasaddukta bulunmaya düşkün de biriydi. Onun para kesesi insanlar yanında "Surretu Musa" olarak darbu mesel olmuştu. İmam Kâzım, hadis rivayetinde Sika, Saduk, ilimde mütebahhir bir şahsiyete sahipti. Mescit-i Nebevîye bağlılığı ve ibadete düşkünlüğüyle de bilinen Musa Kâzım'ın, bu güzel vasıflarını kıskananlar, onun aleyhinde Harun er-Reşid'in siyasî endişesine yol açan bir kısım girişimlerde bulunmuşlardı. Bunun üzerine Bağdat'a getirilerek hapsedilen İmam Kâzım, kendisine verilen zehirle 183/799-80 yılının Recep ayında 55 yaşında olarak burada şehit oldu.¹²³

İslâm coğrafyasının birçok yerine yayılan Musa el-Kâzım'ın geride bıraktığı oğullarından¹²⁴ bazılarının çocukları da nesillerini Taberistan'da sürdürmüşlerdi. Bu cümleden olarak Musa el-Kâzım'ın oğlu Ali er-Rızâ'nın evladından Kasım el-Eşec b. İbrahim es-Sânî b. İbrahim el-Askerî'nin nesli Taberistan'da devam etmişti. Musa el-Kâzım'ın diğer oğlu Hamza'nın torunları da Taberistan'da ikamet ediyorlardı.¹²⁵

İsmail b. Musa el-Kâzım'ın torunlarından Hasan b. Musa b. İsmail, Taberistan'da yaşamıştı. İmam Kâzım'ın oğlu

¹²² İbn İnebe, *Umde*, s. 225; Akikî, *el-Muakkabîn*, s. 310; Razî, *Şecere*, 76; İbn Hellikân, *Vefeyât*, I, 327; Zirikli, *el-A'lâm*, II, 126.

¹²³ Bu konularda bkz. Mes'udî, *Mürûc*, III, 341,355; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, V, 332; İbn İnebe, *Umde*, s. 226; Razî, *Şecere*, s. 76; Akikî, *el-Muakkabîn*, s. 320; İbn Hellikân, *Vefeyât*, V, 308.

¹²⁴ Bazı kaynaklarda verilen bilgilere göre Musa el-Kâzım'ın 11, 13 yahut 14 oğlu vardı. Bkz. İbn İnebe, *Umde*, s. 227; Razî, *Şecere*, s. 76; İbn Hellikân, *Vefeyât*, s. v, 308.

¹²⁵ Bkz. Ubeydelî, *Tehzib*, 151, 169.

Hasan'ın torunu Musa b. Ca'fer'in çocuklarının da Taberistan'da bulduklarına yer veriliyor.¹²⁶

b-Ali el-Ureyzî b. Ca'fer

Ca'fer-i Sadık'ın küçük oğlu Ali, Medine'ye dört mil mesafede Ureyz köyünde dünyaya geldiği (148/765-66) ve burada yaşadığı için “ el-Ureyzî” nispetiyle tanınır oldu. Ali el-Ureyzî, babası vefat ettiği zaman daha yeni doğmuş, bebektir. Hayatının ilerleyen safhasında büyük bir ilim ehli olan Ali el-Ureyzî, kardeşi Musa el-Kâzım'dan hadis rivayetinde bulunmuştu. el-Ureyzî, diğer kardeşi Muhammed ed-Dîbac'ın Mekke'de hilafetini ilan ederek ortaya çıkması hareketine de katılmış, ancak kısa sürede bu katılımından vaz geçmiş bulunuyordu. Uzun bir ömür sürdüğü ve Hasan el-Askerî'yi gördüğü (öl. 260/873-74)¹²⁷ belirtilen Ali el-Ureyzî, 210/825-26 yılında vefat etmiş oldu.¹²⁸

Ali el-Ureyzî b. Ca'fer es-Sadık'ın nesli Muhammed, Ahmed eş_Şa'ranî, Hasan ve Ca'fer es-Sagîr adlarında oğullarıyla devam etmişti. Bunlardan Muhammed b. Ali el-Ureyzî'nin torunu Ca'fer el-Esved b. Hüseyin'in oğullarından bir kısmı Rey'de, bir kısmı ise Taberistan'da bulunuyorlardı. Muhammed b. Ali el-Ureyzî'nin diğer oğlu İsa'nın evladı ise, komşu Rey ve Kazvîn'de yerleşmişlerdi.¹²⁹

c-Muhammed ed-Dîbâc b. Ca'fer

Muhammed b. Ca'fer es-Sadık b. Muhammed el-Bakır b. Ali Zeynel Abidin b. Hüseyin b. Ali b. Ebî Talib (doğumu yaklaşık 133/750-51), Ali evladının önde gelenlerinden, heybetli, cesur, feraset sahibi, muhakemesi güçlü biriydi. Yüzünün nuranî oluşundan dolayı “ed-Dîbac” lakabını alan Muhammed, Mekke'de ikamet ediyor, züht hayatını gizlemiyordu. Me'mûn'un hilafetinin başlarında, akrabalarından bazılarının Muhammed'e halife olarak biat etmeleri üzerine (199/814-15), Hicaz halkı da onu Müminlerin Emîri olarak tanımış oldu. Bunun üzerine

¹²⁶ Aynı eser, s. 165, 171.

¹²⁷ Hasan b. Ali b. Muhammed b. Ali b. Musa el-Kâzım için bkz. İbn Hellikân, *Vefeyat*, II, 94.

¹²⁸ Bkz. İbn Inebe, *Umde*, s. 271; Akiki, *el-Muâkkabûn*, s. 336.

¹²⁹ İbn Inebe, *Umde*, s. 274; ubeydelî, *Tehzîb*, s. 176, 179.

gönderilen hilafet birliklerine karşı verdiği mücadelede yetersiz kalan Muhammed, önce Mekke yakınlarındaki Cühayfe'ye ve buradan yolu üzerindeki yerlerden yanına aldığı halkla Medine'ye girmek istedi ise de, savunma gücüne karşı verdiği savaşta büyük bir kayba uğrayarak Mekke'ye döndü. Âmanla Mekke'ye giren Muhammed, bu sırada hâlâ Merv'de bulunan Me'mûn'a götürülmekten kurtulamadı. Halife tarafından başışlanan ve ikram gören Muhammed, 203/818 yılında Cürcân'da vefat etti.¹³⁰

Muhammed ed-Dîbâc b. Ca'fer es-Sadık'ın nesli, oğulları Ali el-Harisî, Kasım ve Hüseyin'le devam etmiş oldu. Bunlardan Ali el-Harisî'nin evladından Taberistan'da yaşayanların bulunduğuna yer veriliyor. İbn Inebe'nin kaydına göre Ali el-Harisî, Ebu's-Serayâ'nın Me'mûn'a karşı hareketi zamanında (199/814-15) Basra'da bulunuyordu.¹³¹ Verilen bilgiye göre, Ali el-Harisî'nin oğlu Hüseyin'in torunlarından Ebu'l-Kasım b. Muhammed el-Cûr, Taberistan'da ikamet ediyordu. Ali el-Harisî'nin diğer torunlarından Rey, Kazvîn ve Nîşâpur gibi komşu merkezlerde dağılanların olduğu görülüyor.¹³²

Mervezî, Muhammed ed-Dîbâc b. Ca'fer es-Sadık'ın ailesini “Benu'l-Utrûş” olarak kaydediyor ve bunların başında Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali Hüseyin b. Ali el-Harisî'nin geldiğini söylüyor.¹³³

4-Abdullah el-Bahr b. Ali Nesli

Muhammed el-Bakır'ın kardeşi olan Abdullah (94-151/713-768), yüzünün nuranî oluşu, güzelliği nedeniyle “el-Bahr” lakabını almış. Abdullah el-Bahr, hem Hz. Peygamber'in (a.s.) ve hem de Hz. Ali'nin (r.a) sadakat mal varlıklarının mütevellisiydi. O, vefat ettiği zaman elli yedi yaşında bulunuyordu.¹³⁴

Abdullah el-Bahr, Zeynel Abidin'in en az evlat sahibi olan oğullarından biri olarak biliniyor. Onun nesli tek oğlu Muhammed el-Erkat'la, bunun da evladı yine tek oğlu İsmail'le devam etmişti. Bunlardan İran'ın dağlık bölgesi ve Taberistan'a geçenler ve buralarda yerleşenlerin olduğu görülüyor. Nitekim

¹³⁰ İbn Inebe, *Umde*, s. 275; Akikî, *el-Muâkkabîn*, s. 335; Zirikî, *el-A'lâm*, VI, 79.

¹³¹ Bkz. *Umde*, s. 276.

¹³² Ubeydelî, *Tehzîb*, s. 182.

¹³³ Bkz. *el-Fahrî*, s. 26.

¹³⁴ İbn Inebe, *Umde*, s. 282; Akikî, *Tehzîb*, s. 338.

Abdullah el-Bahir'ın torunlarından Abdullah el-Utrûş Cürçân'da, İsmail ed-Duh b. Hüseyin b. el-Benefsec b. İsmail b. Muhammed el-Erkat da Rey'de yerleşmişti.¹³⁵ Ayrıca Abdullah el-Utrûş'un oğlu Hamza'nın hem Rey ve hem de Taberistan dolaylarında kalabalık bir ailesi, evladı bulunuyordu. Bunlardan Rey'de bulunanlar “ Beni'l-Utrûş- Utrûş Oğulları” olarak biliniyorlardı.¹³⁶

5-Ömer el-Eşref b. Ali Nesli

Ömer el-Eşref b. Ali Zeynel Abidin b. Hüseyin b. Ali b. Ebî Talib (78- 145-150/697-98-762-767), ilim ehli, Muhaddis, ibadete düşkün, takva sahibi ve cömert bir şahsiyete sahipti. O, başta Buhari olarak, diğer Kütüb-i Sitte'nin ravileri arasında bulunuyor. Muhammed el-Bakır, Kardeşi Ömer'e saygı gösteriyor, ikramda bulunuyordu. Ömer, dedesi Hz. Ali'nin Fedek ve Sadakat malının mütevellisiydi.. Ömer el-Eşref, vefat ettiği zaman altmış beş veya yetmiş yaşında bulunuyordu. Onun nesli oğulları Ali el-Asgar ve Muhammed el-Ekber'le devam etmişti.¹³⁷

Ömer el-Eşref b. Ali Zeynel Abidin evladından Deylem ve Taberistan'da büyük bir hizmet yürütenler olmuştu. Bunlardan Hasan b. Ali b. Hasan b. Ömer b. Ali (230-304/845-916-17), 290/902 yılında Deylem'e gelerek yıllarca burada ikamet ett. O, ilim, marifet sahibi, şair, fıkhıta söz sahibi muhakemesinde tutarlı biriydi. O sırada Deylem ve dağlık kısımlardaki halk hâlâ Mecusî dininde, cahilî bir anlayışta bulunuyordu. Hasan b. Ali ve siyasî sıkıntılardan bölgeye sığınarak bir zaman burada kalan Yahya b. Abdullah b. Hasan gibi Seyyidler, sürdürdükleri gayretler sonucu Deylem ve bölgesindeki halklar İslâm dinini kabul ederek, aydınlık bir tarihe kavuşmuşlardı.¹³⁸

Hasan b. Ali el-Utrûş, 301/913-14 yılında Sâmâniler'e karşı verdiği mücadele sonucu Taberistan'a da hâkim oldu ve “en-Nâsır” unvanını taşıdı. O, idaresinde adaletli ve hakkaniyetli

¹³⁵ İbn İnebe, *Umde*, s. 282; Razî, *Şecere*, s. 120.

¹³⁶ Mervezî, *el-Fahrî*, s. 27.

¹³⁷ Razî, *Şecere*, s. 121; Akikî, *Tehzib*, s. 340.

¹³⁸ Bkz. Mes'udî, *Mürûc*, IV, 217; Akikî, *el-Muakkabîn*, s. 341; Yazıcı, “Deylem”, *DİA*, IX, 496-499.

oluşuyla meşhur oldu. Hasan b. Ali, 304/916-17 yılının Şaban ayında Âmül'de vefat etmiş oldu.¹³⁹

Sonuç

Ehl-i Beyt'ten İran coğrafyasına ilk adım atan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin (r.a) oldu. Seyyid ailelerin Hasenî ve Hüseyinî kollarının başı olan bu iki Peygamber (a.s) torunu, Hz. Osman döneminde İslâm ordularıyla Isfahan ve Cürcân üzerinden Taberistan fetihlerinde bulunmuşlardı. Hz. Ali'nin zamanın ilcaatı olarak hilâfet merkezini Kûfe'ye taşıması, Ehl-i Beyt'in İran'a geçişinin siyasî ve ikinci adımını oluşturdu. Âl-i Abâ Ashabı bu üç şahsiyetin, ilerleyen zamanda farklı şekillerde şehit edilişlerini müteakip siyasî baskılara maruz kalan Seyyidler, yine en çok İran topraklarına göç etmeyi tercih etmişlerdi.

İran'ın dağlık bölgesi, Deylem ve Taberistan, coğrafi konumları itibarıyla savunmaya elverişli olmaları, Seyyid ailelerin bu bölgelere daha çok göç etmelerinin bir nedeni olmuştu. Ayrıca bu bölgelerde İslâm dininin tebliği ve yayılmasına duyulan ihtiyaç, âdeta Seyyid aileleri buraya cezbediyordu. Nitekim İslâm dinin Deylem halkı arasında yayılışı, ancak Seyyidlerin bu bölgeye gelişleriyle tahakkuk etmişti.

Hz. Hasan (r.a) nesli Seyyidler, Taberistan'da daha kalabalık bur durumda bulunuyorlardı. Hz. Hüseyin (r.a) evladı Seyyidler de, amcazâdelerini yalnız bırakmamış, birlikte Taberistan'ı şenlendirmişlerdi. Bu süreçte her iki kol mensubu Seyyidlerden Taberistan'ın siyasî hâkimiyetini elinde bulunduranlar da çıkmıştı. En önemlisi de Hasenî ve Hüseyinî Seyyidlerin, Taberistan'ın aydınlık bir tarihe kavuşması, bu bölgede medenî bir ortamın oluşması, kültür, ilim, irfan ve kemalî bir hayatın yaşanmasında öncü olmalarıydı. Bu bakımdan Taberistan ve bölgesinde, İbn Cerî et-Taberî gibi sayısız ilim ehlinin yetişmelerinin kaynağında Seyyidlerin bulunduğunu unutmamak lazımdır.

¹³⁹ Mes'udî, *Mürûc*, IV, 217; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, VIII, 81; Akikî, *el-Muakkabîn*, s. 341; Ubeydeli, *Tehzîb*, 186.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel b. Muhammed eş-Şeybânî, *Müsned*, Tahkîk, Vasiyullah M. Abbâs, Beyrut 1983.
- Ahmed b. Sehl er-Razî, *Ahbâru Fahh ve Haberü Yahya b. Abdullah ve Ehîhi İdris b. Abdullah*, Tahkîk, D. Mahir Cerrâr, Beyrut 1995.
- el-Akîkî, Yahya b. el-Hasan b. Ubeydullah el-Hüseynî, el-medenî, *Kitâbu'l-Muakkabîn*, Tahkîk, M. Hüseyin, (y.y) 2015.
- el-Askalânî, Ahmed b.Ali, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahabe*, Beyrut 1328.
- Beyhakî, Zahîrüddîn, *Lübâbü'l-Ensâb ve'l-Elkâb ve'l-A'kâb*, <http://alwaraq.net>.
- Belâzurî, Ahmed b. Yahya, *Fütûhu'l-Buldân*, nşr. A.Enis et-Tabba'-Ö. Enis et-Tabba', Beyrut 1987.
- El-Bürî, *el-Cevhere fî Nesebi'n-Nebî ve Ashabihî'l-Aşere*, Tahkîk, Muhammed et-Tancî, Riyad 1983,.
- el-Cürcânî, Ebu'l-Kasım Hamza b. Yusuf b. İbrahim, *Târîhu Cürcân*, Tahkîk, M. Abdülmûîn Hân, Beyrut 1987.
- ed-Dulabî, Muhammed b. Ahmed b. Hammâd el-Ensarî, *ez-Zürriyyetü't-Tahire*, Tahkîk, M. Cevâd el-Hüseynî el-Celâlî, Beyrut 1986.
- Ebü'l-Ferec el-İsfahanî, Ali b. Hüseyin, *Mekâtülü't-Talibiyîn*, Tahkîk, S. Ahmed Sakr, Beyrut (t.y).
- Ebü Zehra, Muhammed, *Târîhu'l-Mezâhib el-İslâmiyye*, Dâru'l-Fikri'l-Arabî,(y.y) 1989.
- Günaltay, M. Şemseddin, İran Tarihi I, En Eski Çağlardan İskender'in Asya Seferine Kadar, TTK, Ankara 1987.
- Halife b. Hayyât el-Uşfurî, *Târîh*, nşnr. Süheyl Zekkâr, Beyrut 1414/1992.
- el-Himyerî, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah, *er-Ravzu'l-Mî'târ fî Ahbari'l-Aktar*, tahkîk, İhsan Ab bas, Beyrut 1980.
- İbn A'sem el-Kûfî, Ebû Muhammed Ahmed, *Kitâbu'l-Fütûh*, Beyrut 1986.

Taberistan Seyyidleri

- İbn Dukmak, *el-Cevherü's-Semîn fi Siyeri'l-Mülük ve's-Selâtin*, Tahkîk, M. Kemalüddin İzzeddin Ali, Beyrut 1985.
- İbn Hacer el-Askalanî, Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed, *Tehzîbü't-Tehzîb*, Hint 1326.
- İbn Hallikân, Ebû'l-Abbas Şemseddin Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr, *Vefeyâtu'l-A'yan ve İnbau Ebna'z-Zaman*, Tahkîk, İhsan Abbas, Beyrut, t.y.
- İbn Inebe, Cemâlüddin Ahmed b. Ali el-Hüseynî, *Umdetü't-Tâlib fi Ensâbi Âli Ebî Tâlib*, Beyrut (t.y).
- İbn Mülekkîn, Sirâceddîn Ebû Hafs Ömer b. Ali b. Ahmed eş-Şafî el-Misrî, *Tabakâtu'l-Evliya*, Tahkîk, Nureddin Şerîbe, Kahire 1994.
- İbnü'l-Esîr, İzzuddin Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed, *el-Kâmil fi't-Târih*, nşr. C.J. Tornberg, Beyrut 1979.
- İbnü'l-İmâd, Abdulhay el-Hanbelî, Şezerâtu'z-Zehab *fi Ahbari Men Zehab*, Beyrut 1409/1988.
- İbnü'l-Magazilî, Ali b. Muhammed el-Cüllabî, el-Vasîfî, *Menâkıbu Ehli'l-Beyt*, Tahkîk, M. Kâzım el-Mahmudî, Tahran 2006.
- İstahrî, Ebû İshak İbrahim b. Muhammed, *el-Mesâlik ve'l-Memâlik*, nşr. M. Cabir, Kahire 196..
- el-İsbahanî, İsmail b. Muhammed b. Fadl b. Ali, *Siyerü's-Selef es-Salihîn*, Tahkîk, Kerem b. Hilmi, Riyad (t.y).
- Kayhan, Mes'ud, *Coğrafya-yı Mufassal-ı İran*, Tahran 1311.
- Kazivinî, Zekerîyya b. Muhammed, *Âsâru'l-Bilâd ve Ahbâru'l-İbâd*, Beyrut 1969 .
- Makdisî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ebî Bekir, *Ahsenü't-Tekasım fi, Ma'rifeti'l-Ekâlim*, nşr. M. J. De Goeje, Leiden 1906.
- El-Mervezî, *el-Fahrî fi Ensâbi't-Talibiyîn*, alwaraq.net, (y.t.y).
- Mes'udî, Ebu'l-Hasan Ali b. Hüseyin, *Mürûcu'z-Zehab ve Meâdinu'l-Cevher*, Beyrut 1965.
- Özgüdenli, Osman Gazi, "Taberistan", *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul 2010, Cilt:39, s. 322-323.

Taberistan Seyyidleri

- er-Razî, Fahrüddin Muhammed b. Ömer, *eş-Şeceretü'l-Mübâreke fi'l-Ezkâr et-Tâlibiyye*, Tahkîk, es-Seyyid Mehdi er-Recâî, Kum 1409.
- es-Safedî, Salahüddin Halil b. Aybek, *Kitâbu'l-Vafî bi'l-Vefeyât*, nşr. Seven Dederling, Wiesbaden 1974.
- es-Sem'ânî,, Ebû Sa'd Abdülkerim b. Muhammed, *el-Ensâb*, tashih, Abdurrahman b. Yahya, Haydarabâd 1962.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülük*, Beyrut (t.y).
- Tirmizî, Ebû İsâ b. İsâ, *Sünenü't-Tirmizî*, İstanbul (t.y).
- Ya'kubî, Ahmed b. Ebî Ya'kub b. El-Vazih, *Târihu'l-Ya'kubî*, Necef 1358.
- Yakut el-Hamevî, Şihabüddin Ebû Abdullah, *Mu'cemu'l-Buldân*, Beyrut 1955.
- Yaşaroğlu, Hasan, *Taberistan Zeydileri*, Gümüşhane 2012.
- Yazıcı, Tahsin, "Deylem", *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, C. IX, s. 496-499.
- Ziriklî, Hayreddin, *el-A'lâm*, Beyrut 1990.
- Zübeyrî, Mus'ab b. Abdullah, *Nesebü Kureyş*, nşr. Layfî Profemol, Kahire (ty).